

POLITIETS ANSVAR FOR RUSPOLITIKK

Innhold

Spørsmål til Politioverbetjent Bård Dyrdal	3
Rushåndhevingsutvalgets rettighetsanalyse	7
Justis sitt forsvar av straff	18
20 år med sviktet fagansvar	23
Prinsipielle hensyn	36
Konstitusjonelt ansvar	55

Vitne 7:

Bård Dyrdal

Politioverbetjent

Vi har hørt vitner fra Justisdepartementet, Rushåndhevingsutvalget og andre fagfolk forklare seg om ansvaret for ruspolitikken. Det er klart at regjeringen straffer på tilbakeviste premisser, at jurister har sviktet siden Johs Andenæs etterlyste prinsipiell debatt i 1994, at Justisdepartementet har sviktet fagansvar siden avvisningen av NOU 2002: 04, og at Rusreformutvalgets, Rushåndhevingsutvalgets og Høyesteretts rettighetssikring er en ladet pistol mot de forfulgte. Prinsipiell og historisk kontekst har vist forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse, og Bård Dyrdal er innkalt for å tilby politiets perspektiv.

Ikke bare er Bård Dyrdal leder for LEAP Scandinavia, en organisasjon bestående av politifolk som innser at straff i ruspolitikken ikke har gjort mye godt for politiet eller andre. Han har på sosiale medier fortalt om kilder i Arbeiderpartiet som hevder at Statsminister Jonas Gahr Støre var positiv til rusreform, men lot seg overtale av straffelobbyen til å snu. Bård har i en årrekke kritisert regjeringens ruspolitikk, og kan bistå med innsikt fra politiet. Det er vanskelig å overdrive den skade som forbudspolitikken har påført etaten, og et oppgjør med etablert ukultur er den eneste måten for ansatte å gjenreise tillitt.

Vitnemålet fra Dyrdal vil belyse korrupsjon i maktens indre haller, samt avdekke avstanden mellom teori og praksis på strafferettens område. Det vil fremme et effektivt rettsmiddel for de forfulgte på rusfeltet, og er en mulighet for etaten til å bistå nasjonen med bygging av integritet i tider med panikk.

Spørsmål til Politioverbetjent Bård Dyrdal

Forsvaret takker for tiden din. Du har i en tiårs tid vært aktiv for endring av ruspolitikken og ikke vært nådig mot regjeringens foreslåtte rusreform. Du er klar på at et regulert marked er bedre egnet til å beskytte folkehelse enn et kriminelt marked, har kritisert regjeringen for å ville lovliggjøre ulovlig maktmiddelbruk, og i et [innlegg](#) på X (Twitter) den 15 juni 2024 går du ut mot Statsminister Støres avvisning av at politiet tidligere har skutt spurv med kanoner. I 60 år har politiet gjort så godt de kan for å gjøre livet surt for brukere, men Riksadvokatens klargjøring rundt maktmiddelbruk reduserte brukerjakten. Størst var nedgangen i Sør-Vest politidistrikt, og politispesialist Håvard Høyland forklarte [Nettavisen](#) at «Det kan være at vi skyter spurv med kanon, og at vi med fordel kan ha en snillere tilnærming».

Statsministeren var ikke enig. Den 14. juni 2024 ble Støre intervjuet av nettavisen og Støre avviste snakk om «snill eller slem tilnærming». Statsministeren beskrev det heller som en effektiv tilnærming, men du er uenig. Du vet godt at politiets innsats på rusfeltet har gjort vondt verre, og [repliserte](#) den 15. juni 2024 slik:

«Når Støre sier "Jeg vil ikke gradere det i snill eller slem tilnærming. Vi må ha effektiv tilnærming", så sier han at effektivitet er viktigere enn rettigheter og forholdsmessighet. Det er en tilnærming som ikke hører hjemme i et fungerende demokrati».

Kan du forklare retten hva som er galt med regjeringens prosjekt?

Som leder for LEAP, en organisasjon bestående av politifolk som vil endre ruspolitikken, forsøkte du gjennom rusreformen å påvirke den politiske prosessen. Med NOU 2019: 26 var det klart at straff sto uten forsvar, og alt var tilrettelagt for en ny kurs, men regjeringen ville ikke lytte. På sosiale medier har du uttrykt frustrasjon over maktsillet i Arbeiderpartiet. Du har fortalt om kilder i Arbeiderpartiet som bekrefter at Statsminister Jonas Gahr Støre opprinnelig var for rusreform, men snudde for å tekkes straffelobbyen. Kan du fortelle mer om dette?

Hvordan var det som leder for LEAP å se rusreformen svikte, og hvordan har det i ettertid vært som politimann å håndheve et lovverk uten faglig dekning?

Tenker du at problemet for politiet er begrenset til maktmiddelbruken i mindre saker, eller truer et større spøkelse?

Etter det mest omfattende arbeidet som er gjort av norske myndigheter på området ble det klart at prinsipper som likhet, selvbestemmelse, forholdsmessighet, og frihetspresumpsjon ugyldiggjorde straff mot brukere. Det ble klart at forbudets omkostninger var enorme, mens gevinsten var usikker, og at avkriminalisering er i tråd med internasjonale forpliktelser. Som utvalget sa om dette:

Menneskerettighetsperspektivet står . . . sentralt i de fleste anbefalinger. Et hovedsiktemål er å forhindre brudd på menneskerettigheter som følger av kontrollpolitikken, som vilkårlig fengsling og uproporsjonale straffer for narkotikakriminalitet.¹

Dette er viktig. Vilkårleg fengsling er forbudt, og om vi kan oppnå bedre resultater med mindre inngripende midler befinner vi oss i tvilsomt konstitusjonelt terreng. Det var derfor utvalget anbefalte avkriminalisering, men om dette er godt nok er usikkert. Fordi politikerne utelukket et regulert marked, satte utvalget et moralsk skille mellom bruk og salg. Utvalget aksepterte slik blindsonen som lovgiver ville legge lokk på, men Rusreformutvalget skulle forberede gjennomføringen av regjeringens rusreform der ansvaret for samfunnets reaksjon på bruk og besittelse av illegale rusmidler til eget bruk overføres fra justissektoren til helsetjenesten. Hjelp – ikke straff, var mottoet som inspirerte rusreform, og utvalget skulle utrede de foreslåtte endringenes forhold til Norges folkerettslige forpliktelser, blant annet FNs narkotikakonvensjoner og menneskerettighetene. Den foreslåtte lovgivningen innebar straff for alt over noen brukerdoser, og er det da mulig å gå fra kriminalisering til sykeliggjøring av rusbruk uten en generell rettighetsanalyse?

Utvalget gjorde ingen vurdering av rettighetsbildet til de forfulgte på rusfeltet. Utvalget opererte i stedet med et moralsk skille mellom bruk og salg, og fokuserte på rettssikkerheten til brukerne. Åpenbarer ikke dette en blindsonen?

Når straff for bruk ikke kan forsvares, og utvalget finner mindre inngrep uforholdsmessige, hvordan kunne utvalget godkjenne varetektsfengsling og 21 års strafferamme som nødvendige maktmidler? Hvis straff ikke kan forsvares for besittelse av narkotika til eget bruk, er det ikke sannsynligvis også et problem med straffen for salg?

At strafferammen for salg ikke kan forsvares ble påpekt av Straffelovkommisjonen i 2002. Kommisjonens flertall vurderte strafferammene som uforholdsmessige, og anbefalte maks straff på 6 år for cannabislovbrudd. Det er et krav at jo strengere straff, desto strengere krav stilles til lovverket, så hvordan oppleves det for politifolk å jakte på selgere? Etter hvert som verden beveger seg fremover og stadig flere land regulerer cannabismarkedet, er det økt uro knyttet til strafferammene for salg?

Ifølge [Politi-loven](#) skal politiet «ikke ta i bruk sterkere midler uten at svakere midler må antas utilstrekkelige eller uhensiktsmessige, eller uten at slike forgjeves har vært forsøkt». Om politiet bruker makt på områder som ikke behøves, er ikke Norge lenger en rettsstat, men en politistat, og politi-loven er en av grunnlovens viktigste forsvarsverk mot tyranniet. Det er derfor viktig at politi-loven følges, men om fordeler og ulemper ved et regulert marked ikke har vært utredet, hvordan kan vi være trygge på at politiet bruker minst mulig makt? Hvordan har mindre inngripende midler «forgjeves vært forsøkt»?

¹ NOU 2019: 26 [Rusreform – fra straff til hjelp](#), kapittel 7.5.2.2., s 185

Vi vet godt at mindre inngripende midler ikke forgjeves har vært forsøkt. Vi vet også at forbudet ble etablert som resultat av en korrump politisk prosess, om vi ser tilbake var problemene med cannabis, psilocybin, og andre stoffer langt mindre før forbudet. Alt tyder med andre ord på at et regulert regime er mer hensiktsmessig enn et kriminelt marked, så hvordan kan de maktmidler som anvendes være «nødvendige» og stå «i forhold til situasjonens alvor, tjenestehandlingens formål og omstendighetene for øvrig»? Hvordan kan du si at ansvaret for lov og orden er ivaretatt, så lenge politisk og administrativ ledelse ikke vil vurdere mindre inngripende midler?

Det fremstår som om politiet alt for lenge har tatt for gitt at forbudet oppfyller et legitimt formål. Når det gjelder rettssystemets integritet, har Douglas Husak, professor i juss ved Rutgers Universitet, bemerket: «Krig har blitt erklært mot narkotika. Hvis krig skal erklæres, skulle man først håpe at to betingelser ville være oppfylt. For det første bør fienden være tydelig identifisert, for det andre bør fiendens spesielle betydning demonstreres. Dessverre er ingen av betingelsene tilfredsstillende av krigen mot narkotika».² Hvis dette er tilfelle, fremmer ikke narkotikaloven rettsløshet og urettferdighet?

Vi har sett at det ikke lover godt, verken for politiet eller borgerne, at et regulert marked utelukkes fra granskning. Stadig flere, inkludert Rusreformutvalget, hevder at forbudet ikke har redusert tilbud eller etterspørsel, men ført til økt kriminalitet, stigmatisering, frihetsberøvelse, sykелighet og dødelighet, uten mye positivt å vise til. Hvis dette er tilfelle, har ikke ruspolitikken et problem? Er fasadebegrunnelser tilstrekkelig for straff, eller må lovgiver vise at maktmiddelbruken er nødvendig i et moderne samfunn?

Det er sikker rett i spørsmål om tvang og frihetsberøvelse at det ikke anses tilstrekkelig at inngrepet kan forsvares etter tillatte formål. Inngrepet må også bevises å ha vært «helt nødvendig», og Jusprofessor Jørgen Aall sier om nødvendighetsvurderingen at det må være «et presserende samfunnsmessig behov for inngrepet og dessuten at det står i forhold til formålet».³ I den grad kuren er verre enn sykdommen, kan straff forfølge et legitimt formål?

Forsvaret er enig i at det ikke ser lyst ut for forbudet. Om straff ikke er hensiktsmessig, er det lite igjen av forbudets troverdighet, men verken Rushåndhevingsutvalget eller Høyesterett vil ta det dit. Som Jusprofessor Jon Petter Rui har påpekt, forblir skyldspørsmålet oversett til fordel for en mer pragmatisk tilnærming, og han hevder at Høyesterett har lagt til grunn en uriktig forståelse av lovgivers uttalelser under stortingsbehandlingen av rusreformen, når det uttales at flertallet ikke gikk inn for en avkriminalisering for rusmiddelavhengige. Rui viser til uttalelser om at flertallet ikke gikk inn for en generell avkriminalisering, noe han tar til inntekt for at flertallet ønsket en «differensiert avkriminalisering». Han viser videre til

² DOUGLAS HUSAK, *DRUGS AND RIGHTS* (1992) 20

³ AALL, *RETTSSTAT OG MENNESKERETTIGHETER* (2008) 128

uttalelser om at et flertall mente at straff er svært lite hensiktsmessig overfor rusmiddelavhengige, og at grunnen til at Stortinget opprettholdt kriminaliseringen overfor rusmiddelavhengige, er utelukkende at et flertall av partiene mente at en differensiering mellom rusmiddelavhengige og andre utfordrer prinsippet om likhet for loven etter Grunnloven § 98. Likhet for loven er dermed det eneste bærende formålet med å kriminalisere rusmiddelavhengiges befatning med narkotika til egen bruk, men hvorfor ta grunnlovsprinsipper til inntekt for despotiet? Forbyr ikke likhetsprinsippet all usaklig forskjellsbehandling når straff er involvert, og innebærer ikke en mer helhetlig tenkning at vi regulerer de illegale stoffene på lik linje med alkohol og tobakk?

Dette var løsningen for straffelovkommisjonens flertall. Etter rusreformrapporten er det empiriske grunnlaget for å avvise straff enda bedre, og Høyesteretts pragmatiske tilnærming etterlater seg et rettsløst rom. Morten Holmboe beskrev åpenbare mangler ved rettstilstanden i en artikkel i [Juridika](#), og som han sa:

«Det er noen spørsmål som ikke besvares gjennom de tre avgjørelsene av Høyesterett, og som må løses i praksis»

Disse spørsmålene er (1) Hvor avhengig av narkotika må man være for å nyte godt av det mildere straffutmålingsregimet? Og (2) skal praksisomleggingen påvirke straffenivået for andre som bruker narkotika, selv om de ikke anses avhengige av narkotika?

Også NIM har påpekt den manglende rettssikkerheten rundt hvem som er tilstrekkelig avhengige til å nyte godt av straffefrafall, og regjeringen ba Rushåndhevingsutvalget utrede den rettslige avgrensningen. Utvalget skulle så langt som mulig foreslå et presist og tydelig rettslig innhold i begrepet rusavhengig, men *«vurderer det slik at rusmiddelavhengighet er et så komplekst fenomen at det ikke lar seg gjøre å gi begrepet et presist og tydelig rettslig innhold, slik mandatet etterspør. Mandatets angivelse av at det rettslige begrepet også skal være operativt for politiets førstelinje indikerer dessuten at departementet har sett for seg at det kan oppstilles noen få avgjørende kriterier som dessuten både er objektive og enkelt konstaterbare. Det er en overforenkling av virkeligheten»*. Det skal derfor være opp til påtalemyndigheten og domstolene å bruke sitt skjønn, og Riksadvokaten har i prioriteringer for 2024 gitt statsadvokatene i oppdrag å få avklart gjennom domstolene en nedre terskel for avhengighetsbegrepet. Det er flott at Riksadvokaten vil tette et rettsløst rom, men kan dette gjøres uten en rettighetsanalyse? Er det mulig å avgjøre om en bruker skal sykliggjøres eller straffes, uten å veie individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse? Om ikke dette gjøres, risikerer ikke staten at borgerne straffes på vilkårlig grunnlag?

Selv om Høyesterett ikke finner det rettslig problematisk å straffe rusavhengige for egen bruk av narkotika, kommer man ikke utenom at stortingsflertallet har valgt å opprettholde

kriminalisering for én gruppe for å beholde reglene for andre. Situasjonen er altså at likhetsprinsippet opprettholder kriminalisering, men om et kriminelt marked fremmer folkehelse bedre enn et regulert marked er tvilsomt. Riksadvokaten har forlatt et rusfritt ideal til fordel for mer rasjonelle hensyn og internasjonalt ser vi en bevegelse mot statlig kontroll av cannabismarkedet, nettopp fordi forbudet har skapt store problemer og liten gevinst. Er ikke status i dette større bildet at Norge må revurdere konstitusjonelle forpliktelser, og er du som politimann trygg på at du handler riktig ved å bygge autoritet på Høyesteretts dom?

Fra forsvarers perspektiv fremstår det som om stortinget, regjeringen, påtalemyndigheten og domstolene gjør hva de kan for å hindre effektiv minoritetsbeskyttelse. Fokus gjennom rusreformen har vært å vurdere straffansvaret for bruk av og befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk, men ingen vil se på et større bilde. Regjeringen Solberg foreslo i Prop. 92 L (2020–2021) å oppheve straffansvaret for bruk av og befatning med mindre mengder narkotika til egen bruk fordi mindre inngripende midler fremstår mer hensiktsmessige, men Støre-regjeringen ønsker ikke en generell avkriminalisering. Heller enn å ta konsekvensene av 20 år med utredninger som viser at straff gjør vondt verre, gjør regjeringen hva den kan for å få tilbake maktmidler som Riksadvokaten i 2021 vurderte som uforholdsmessige, og NOU 2024: 12 er resultatet. Denne rapporten er i brede lag kritisert som et hvitvaskingsprosjekt for en regjering som vil straffe på tilbakeviste premisser, og det fremstår som forutbestemt at rettighetsanalysen skulle ende i lovendringer som løser regjeringens straffeproblem. Vi skal derfor gjennomgå Rushåndhevingsutvalgets arbeid, før vi belyser Høyesteretts og Justisdepartementets svikt.

Rushåndhevingsutvalgets rettighetsanalyse

Rushåndhevingsutvalget skulle utrede om de straffeprosessuelle virkemidlene politiet har i dag «er egnet til effektivt å kunne avdekke narkotikabruk hos unge». Regjeringen og politiledelsen påstår at de trenger tilgang til maktmidler for å redusere rusbruk og skader som følger, og på et overordnet plan fastsetter mandatet at utvalget «skal synliggjøre implikasjoner for politiets tvangsmiddelbruk av eventuelle foreslåtte endringer i det strafferettslige sporet, og også foreslå avbøtende tiltak om det er hensiktsmessig». Når tidligere utredninger har avvist at straff er forenelig med strafferettens prinsipper burde utvalget ha gjennomgått de synlige implikasjonene av politiets tvangsmiddelbruk, men dette er ikke gjort.

En opplagt svikt er derfor at utvalget ikke vektla kontrollomkostningene eller vurderte måloppnåelsen etter 60 år med tvangsmiddelbruk. Det følger at rettssikkerheten ikke er ivaretatt, for om utvalget ikke belyste måloppnåelsen og kontrollomkostningene, hvordan kunne utvalget «identifisere og foreslå tiltak for å avbøte konsekvensene av å fjerne fengselsstraff som straffereaksjon i disse sakene»?

Det sier seg selv at forholdsmessighet forutsetter et meningsbærende forhold mellom mål og middel, og at utvalget ikke kunne «drøfte om det i bruk- og besittelsessaker fortsatt bør være adgang til ransaking av person i medhold av straffeprosessloven § 195», uten å gjøre en analyse som vektla individets rett til frihet målt opp mot samfunnets behov for beskyttelse. Først etter grundig avveining av fordeler og ulemper kan tvangsmidler fremstå nødvendige, men utvalgets rettighetsanalyse er vridd i tyranniets tjeneste.

Vi ser dette i punkt 11.1.3 hvor utvalget ser nærmere på sitt mandat:

Et sentralt tema i mandatet punkt 2 omhandler forholdsmessigheten av tvangsmiddelbruk. Kravet til forholdsmessighet ved bruk av tvangsmidler er regulert i straffeprosessloven § 170 a annet punktum. Bestemmelsen er plassert i lovens fjerde del om tvangsmidler. Men kravet om forholdsmessighet er et alminnelig prinsipp i straffeprosessen. Bestemmelsen må anvendes analogisk ved bruk av straffeprosessuelle inngrepshjemler plassert andre steder i straffeprosessloven og i andre lover. I mandatet heter det: I lys av de praktiske utfordringene for politiet med å trekke grensen mellom ulike grader av avhengighet ved vurderingen av bruk av tvangsmidler, skal utvalget vurdere om den konkrete straffereaksjonen mistenkte risikerer, må være avgjørende for utfallet av forholdsmessighetsvurderingen etter straffeprosessloven § 170 a, eller om det rettslig sett er mulig å ha en bredere tilnærming. Blant annet skal utvalget utrede om det i forholdsmessighetsvurderingen i større grad kan legges vekt på at bruk av narkotika er et stort samfunnsproblem, og at beslag og tilintetgjøring av narkotika er viktig for å hindre spredning av stoffer med skadepotensial og til å motvirke bruk og etterspørsel. Utvalget skal også vurdere om det i større grad kan tas hensyn til det praktiske behovet politiet kan ha for å avdekke om en rusavhengig har befatning med narkotika utover slike mengder som anses å være til egen bruk.

Vi ser her hvorfor utvalgets rettighetsanalyse er et våpen mot de forfulgte. Utvalget gjør ikke en analyse for å avklare om maktmiddelbruken er nødvendig, men for å sikre et juridisk rammeverk basert på et maksimalt nivå av fiendebildedyrking: Har ikke samfunnet vært tilstrekkelig på vakt? Kan lovverket strammes inn ytterligere for å avdekke bruk og salg?

Det er slike spørsmål som regjeringen vil ha svar på, og utvalget leverer. Det fremstår irrelevant om maktmidlene gjør vondt verre eller om signalet fra lovgiver fungerer etter intensjonen: Om Riksadvokaten ikke vurderer rusbruk som et alvorlig nok lovbrudd for at tvangsmidler kan benyttes, oppretter regjeringen et utvalg som er villig til å se mer alvorlig på saken, og slik videreføres vilkårlig forfølgelse.

Vi må ikke glemme at utgangspunktet for Rushåndevingsutvalget er at Rusreformutvalget i 2019 viste at straff ikke kan forsvares. Et knapt politisk flertall ville ikke erkjenne nederlag og rusreformen ble nedstemt, men Riksadvokaten tok lovgivers signal på alvor og trappet ned brukerjakten.

Det er disse føringene som regjeringen og politiledelsen vil reversere, og vi ser utslaget av utvalgets vilje til å etterkomme regjeringens ambisjoner i punkt 12.5.6 hvor utvalget mener at Riksadvokatens brev av 9. april 2021, hvor det uttales at kroppslig undersøkelse i form av urin- eller blodprøve for å avdekke rusmiddelbruk er et uforholdsmessig inngrep, er for kategorisk. For å etterkomme regjeringen, mener utvalget at forholdsmessighetsvurderingen bør være mer nyansert og foreslår en markert utvidelse av hvilke momenter lovteksten uttrykkelig nevner. Dagens formuleringer er «sakens art og forholdene ellers», mens utvalget foreslår at det i lovteksten skal stå «sakens art, inngrepets art, hensynet til rettshåndhevelse, hensynet til den inngrepet rettes mot og forholdene ellers». Tanken er at lovteksten enda klarere skal tilkjenne at forholdsmessighetsvurderingen er bred, og at hensynet til rettshåndhevelse er et viktig moment i vurderingen. Rushåndhevingsutvalget utvider slik forholdsmessighetsvurderingen til å inkludere behovet for rettshåndheving, men hvorfor vektlegge dette hensynet? Er dette momentet egnet til å fremme rettssikkerheten?

Det er gode grunner for at Straffeprosessutvalget ikke inkluderte dette hensynet i NOU 2016: 24. Lovforslaget kapittel 14 inneholder grunnvilkår og fellesregler for tvangstiltak. Ett av utvalgets forslag er å klargjøre hvilke momenter som er sentrale i forholdsmessighetsvurderingen og lovforslaget § 14-1 (2) første punktum lyder slik: «Tvangstiltak kan bare benyttes når inngrepet er nødvendig og forholdsmessig.»

I annet punktum er det nærmere retningslinjer for vurderingen: *Ved vurderingen skal det tas hensyn til om mindre inngripende tiltak i tilstrekkelig grad kan ivareta formålet, sannsynligheten for at formålet med tiltaket vil bli ivaretatt, inngrepets virkning for den som rammes, og sakens karakter.* I lovforslaget nevnes flere sentrale momenter i forholdsmessighetsvurderingen, men behovet for rettshåndheving nevnes ikke. Kan det være fordi hensynet til rettshåndheving ikke er et argument for straff men for maktutøvelse? Er det ikke tradisjonelt i totalitære regimer at slike hensyn vektlegges?

Det er helt klart et tegn på totalitære faktorer når Rushåndhevingsutvalget går til dette skrittet, og vi ser på analysen at andre momenter ved forholdsmessighetsvurderingen ikke tillegges vekt. Utvalget tar for gitt at mindre inngripende tiltak ikke i tilstrekkelig grad kan ivareta formålet, undersøker ikke forholdet mellom mål og middel, og sakens karakter eller inngrepets virkning for den som rammes er ikke synlig vektlagt. Slik leverer utvalget en analyse som ser bort fra reelle hensyn. Dette for å forebygge trenden mot de facto avkriminalisering og gi politiet inngang til tvangsmidler, men om utvalget skal vurdere «om det etter gjeldende rett er tilstrekkelig klare rammer for politiets tvangsmiddelbruk», og «om politiet kan og bør gis tilgang til også andre straffeprosessuelle virkemidler enn etter gjeldende rett», må ikke utvalget utrede konsekvensene av tvangsmiddelbruken? Risikerer ikke utvalget ellers å gjøre vondt verre?

Straffeprosessutvalget gjorde klart at for at tvangstiltak skal være nødvendige og forholdsmessige, må først mindre inngripende tiltak være vurdert om de kan ivareta

formålet og inngrepets virkning for den som rammes, samt sakens karakter må være vurdert. Ingenting av dette er gjort, så hvordan vet vi om tvangsmiddelbruken er forholdsmessig? Er det forsvarlig av et utvalg som skal ivareta rettssikkerhet å gi grønt lys for bruken av mer maktmidler når visjonen om et narkotikafritt samfunn ikke gir mening, viktige [spørsmål](#) står ubesvart, og panikk og nedprioritering av rettighetsjuss er påvist av tidligere utredninger?

Utvalgets rettighetsanalyse sviker ikke bare de forfulgte, men ansatte i politiet. Politiskolens Tania Randby Garthus har [påpekt](#) at «Det er noe dypt problematisk med et politi som glemmer etiske vurderinger opp mot midlene de bruker og der midlene ikke er underlagt noen form for kontroll», men er ikke Rushåndhevingsutvalget skyldig i det samme?

Ikke alle politifolk kjøper utvalgets forsikring om at maktmiddelbruken er nødvendig i et moderne samfunn. Som politimannen Jon Christian Møller [uttalte](#) august 2024 på sosiale medier: «Jeg var en del av kulturen og gjorde disse greiene i årevis, det var slik vi opererte. Først da jeg sluttet i politiet, forsto jeg hvor ille vi holdt på. Vi skapte mye mer faenskap enn vi «forebygget». Det var skammelig, og er grunnen til at jeg nå engasjerer meg sterkt.»

Stadig flere politifolk vet altså bedre. Du er en av dem og setter ikke utvalget politiet i en umulig situasjon ved å videreføre mytene som bygde forbudet? Hvis utvalget skal utrede bruken av maktmidler, og forholdsmessighetskravet kommer til anvendelse uavhengig av hjemmelsgrunnlag og saksområde, er det forsvarlig å ta for gitt at forbudet oppfyller et legitimt formål?

Dette er Rushåndhevingsutvalgets største synd. I rettighetsanalysen klypte og limte utvalget fra offisielle fasadebegrunnelser for å konkludere at forbudet oppfylte et legitimt formål, men på hvilket grunnlag er straff forsvarlig når formålet med loven er oppgitt og stadig flere land regulerer for å beskytte folkehelse? Kan du forestille deg et faglig grunnlag for Straffelovens § 231 og 232?

Rushåndhevingsutvalgets svar er at forbudet oppfyller et legitimt formål ved å vise til lovgivers signal, men er dette signalet en pålitelig retningsanviser når panikk er påvist?

Straffelovkommisjonen påpekte for 20 år siden det manglende grunnlaget for å bruke lovens strengeste straff mot narkotikaforbrytere. Ikke bare det, men i rusrapportens kapittel 3.2 og 3.3 brukes ord som «offentlig panikk», «uproporsjonalt bilde», «misvisende forestillinger», «feilinvestering i straff», og «virkelighetsresistent misgjerning» for å oppsummere ruspolitikken utvikling. Vi har å gjøre med en politikk preget av «moralsk indignasjon og hevnmotiver», «stereotype fremstillinger», og hvor «vitenskapelige konstruksjoner av narkotikaproblemet har spilt en underordnet rolle». «Panikk» brukes flere ganger, og kunne dette fenomenet vært førende i 60 år om likhet, forholdsmessighet, selvbestemmelse og frihetspresumsjon var tilstrekkelig vektlagt?

Om grunnlovsprinsipper ikke er vektlagt, er heller ikke rettssikkerheten ivaretatt. Pågrepelse og frihetsberøvelse krever solid begrunnelse, og ifølge Rusreformutvalget mangler det et godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av strafflegging av rusmiddelbruken i samfunnet, som ikke kan oppnås gjennom alternative virkemidler. Rushåndhevingsutvalget kunne ikke se bort fra dette uten å bidra til et juridisk makkverk, hvilket det er flere eksempler på.

Når Rushåndhevingsutvalget forsøkte å besvare om rettshåndhevelse knyttet til bruk og besittelse av narkotika har ført til «overskuddsinformasjon» som har hatt verdi for å avdekke «bakmenn», oppgir utvalget at «Det er ikke enkelt å fremskaffe informasjon om temaet. Som ledd i sitt arbeid har utvalget vært i kontakt med Riksadvokatembetet og Politidirektoratet for å undersøke om det finnes pålitelig kunnskap om temaet. Slik kunnskap finnes ikke. . . . Fraværet av pålitelig informasjon og usikker heten knyttet til den informasjon som finnes med fører at utvalget ikke går nærmere inn på dette temaet». (s 178)

Vi ser at uskyldspresumsjonen tillegges null vekt. Utvalget tar for gitt at *noe* godt kommer ut av maktmiddelbruken og at bruk av ransaking, pågrepelse, varetekt, og andre tvangsmidler er nødvendige i et moderne samfunn, og ingen steder veies kontrollskader.

Tilbøyeligheten til å se vekk fra elementære rettsprinsipper finner vi igjen i kapittel 6.2.6.2 hvor forholdet til Barnekonvensjonen oppsummeres. Utvalget forteller på side 124 om vilkårene som ligger til grunn for Barnekonvensjonen Artikkel 33 og det går klart frem at «Tiltakene som iverksettes må være egnet til å forebygge at barn bruker narkotika». Utvalget forteller videre at «Vilkåret om at tiltak overfor barn må være egnet for formålet, har blitt problematisert i tilknytning til bruk av ruskontrakter og ruskontroll som vilkår for påtaleunntatelser». I denne forbindelse nevnes NIMs rapport fra 2022 som påpekte «at det ikke var forskningsmessig belegg for å si at ruskontrakter har en forebyggende effekt, og at det derfor kan spørres om dette er et egnet tiltak for å beskytte barn mot bruk av narkotika etter barnekonvensjonen artikkel 33».

Dette tilsier at frihetspresumsjonen skal vektlegges, men utvalget våger ikke. Om forskningsmessig belegg skulle være et kriterium for straff, ville forbudslinjens fundament rakne, og det vil ikke utvalget. Utvalget forklarer derfor «at konvensjonens pålegg om egnede tiltak ikke kan innebære at det kreves forskningsmessig belegg for at tiltaket har ønsket effekt på generelt nivå. Dette vil i så fall utelukke svært mange aktuelle forebyggende tiltak». (s. 124)

Slik unngår utvalget konsekvensene av menneskerettighetene. Heller enn å erkjenne at *ingen* tiltak som forbudstilhengerne har satt i gang har faglig grunnlag, og at forbudet gjør vondt verre, gjør utvalget sitt for å hvitvaske regjeringens prosjekt. Utvalget bruker derfor etablert rett til å avvise kravet om at tiltak skal være forskningsbasert. Det må i stedet «alltid foretas en konkret vurdering i den enkelte sak av om tiltaket er egnet for å oppnå formålet»,

men vi ser på dagens rettsvesen hvordan det fungerer: Rundt 40 prosent av sakene for tingrettene omhandler feilaktig kriminaliserte substanser som gjør borgere til fritt vilt, i 60 år har lovgiver sett vekk fra forskning og rettsprinsipper for å jakte på syndebukker, og like lenge har jurister sørget for en blindsoner til tross for at forbindelsen til fortidens vilkårlige forfølgelse er opplagt.

Dette er juristenes svik. Jakten på syndebukker har vært dokumentert i 40 år av kriminologi og rettsosiologi, men karrierekåte jurister står i tyranniets tjeneste. Takket være slik tradisjon kan regjeringens skip flagge med «Allmennprevensjon» og «folkehelse», mens menneskeliv ødelegges, idet landskapet tåkelegges tilstrekkelig til at tillit består. Justisdepartementet har i over 20 år vært skyldig i dette. Implikasjonene av Straffelovkommisjonens, Rusreformutvalgets, og Rolleforståelsesutvalgets arbeid forblir ignorert av jurister som svikter fagansvar, og i den grad hensynet til rettshåndhevelse ikke vektlegges må en bredere forholdsmessighetsvurdering gjøres – som avdekker manglende minoritetsbeskyttelse.

Det er derfor vi er samlet. Vi har sett at Rushåndhevingsutvalgets arbeid er en trussel mot rettsstaten, idet utredningen bereder veien for regjeringens totalitære prosjekt. Jussens integritet avhenger av at domstolene tar et oppgjør med slike faktorer, idet justisministeren fremstår dedikert til å motarbeide rettighetsjuss. Vi vet fra Rolleforståelsesutvalgets utredning at ukultur er et systemisk problem, og MDGs justispolitiske talsperson har [beskrevet](#) det som sjokkerende å bevitne Justisministerens forakt for lov og rett. Hun påpekte den 30. august 2024 at «Skaden dette gjør overfor rettssikkerheten til norske borgere og prinsippet om at maktbruk skal ha hjemmel i lov, er stor», og hva betyr det for deg som politimann å se regjeringen fortsette sitt politiske spill? Er vi vitner til et større angrep på rettsstaten, eller har du motforestillinger til forsvarets oppsummering?

MGDs justispolitiske talsperson og stadig flere mener at justisministeren svekker tilliten til en av de etatene som er mest avhengige av den. Fagfolk i hjelpeapparatet [beskriver](#) Senterpartiet som Norges svar på Taliban, og om lov og rett skal bygges, må ikke Norge ta et oppgjør med etablert praksis? Er det ikke avgjørende at en blindsoner belyses?

Høyesteretts rettighetsanalyse

Det er viktig for politiet at lovverket kan forsvares prinsipielt. Selv om du ikke er jurist, vil forsvaret derfor ta deg gjennom det juridiske landskapet som ligger til grunn for politiets virksomhet på rusfeltet, og når det gjelder forbud og menneskerettigheter, viser Rushåndhevingsutvalget til Høyesteretts arbeid på rusfeltet, spesielt dom av 8. april 2022, som en bekreftelse på at straff oppfyller et legitimt formål. Spørsmålet er om Høyesteretts dom speiler en verdig rettsprosess eller er resultat av offentlig panikk. Utvalget tar for gitt at det er det første, men i Prop. 92 L (2020–2021) fulgte departementet opp Rusreformutvalgets forslag ved å foreslå endringer i helse- og omsorgstjenesteloven,

straffeloven, straffeprosessloven, politiloven, brukerromsloven og legemiddeloven. Departementet mente at straffansvaret for bruk av narkotika og erverv og innehav av en mindre mengde narkotika burde oppheves. Slik befatning med narkotika burde etter departementets syn møtes med tilbud om hjelp, ikke med straff, se punkt 6.4 på side 33–34. Det er etter departementets mening klart at straff ikke kan forsvares og at motforestillinger som er kommet inn gjennom høringene er uten vekt. Kunne ikke Høyesterett med fordel ha sett til denne oppdaterte vurderingen enn Ot.prp.nr.22 (2008–2009)? Når et legitimt formål skal vurderes, er det ikke naturlig å vektlegge funnene fra omfattende utredninger mer enn grunne politiske motforestillinger?

At Høyesterett vektlegger to sider med politiske motforestillinger heller enn Prop 92 L (2020–2021) og tre omfattende utredninger som viser problemet med den politiske prosessen, er ikke dette et varsel om at noe er galt?

Høyesteretts vurdering av at straff forfølger et legitimt formål bygger på Ot.prp. nr. 22 (2008–2009). I punkt 4.2.2.5 på side 93 fremheves skadevirkningene av narkotikabruk for brukernes familie og sosiale miljø, for samfunnets økonomi og for den generelle trygghet og fred. På side 94 påpeker departementet at kriminalisering er viktig av hensyn til allmennprevensjonen og for å markere grunnleggende verdier i samfunnet – og fordi vern om folkehelsen er et sentralt formål bak straffebestemmelsene om narkotikalovbrudd, mener Høyesterett at forbudet ikke strider med Grunnlov og menneskerettigheter. Domstolen ser vekk fra at Ot.prp. nr. 22 (2008–2009) avviser større faglige arbeid basert på grunne motforestillinger, og om vi ser på Høyesteretts redegjørelse avsnitt 38, vektlegges signaleffekten som tilstrekkelig god grunn til å se vekk fra kilder som Straffelovsrapporten og Prop. 92 L (2020–2021). Fordi et politisk flertall er bekymret for signaleffekten av en avkriminalisering, ser Høyesterett det «slik at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål». Men om utredninger i 20 år har avvist straff, og FN og stadig flere land legger til grunn at kuren er verre enn sykdommen, burde ikke domstolen vektlagt et større bilde?

Når Høyesterett konkluderer «at kriminalisering av befatning med narkotika fortsatt har et legitimt formål» viser dommen til side syv i helse- og omsorgskomiteens innstilling til Stortinget⁴, hvor medlemmene fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, og Fremskrittspartiet går imot rusreform og forslaget om en generell avkriminalisering av narkotika. Det er verdt å legge merke til at Høyesterett i denne forbindelse overser kognitiv dissonans, for når samtlige av komiteens medlemmer på side en er enige om at «Rusreformen er en erkjennelse av at rusproblematikk i hovedsak er en helseutfordring og med det et anliggende for helsetjenesten, og ikke for justissektoren», på hvilket grunnlag vil flertallet videreføre

⁴ Inst 612 L (2020–2021)

straff? Hvis rusproblematikk ikke er jussens område, hvorfor opptar narkotikalovbrudd 40 prosent av lovbruddene som behandles av tingrettene?

Grunnlaget for straff, som Prop. 92 L (2020–2021) gjør klart, er ikke eksisterende. Vi skal se mer til hvordan Justis har sviktet fagansvar, men i lys av rusreformrapportens funn av offentlig panikk, samt at fagfolk i 40 år har påpekt sydebukkmekanismen som førende, hva er signaleffekten ved at Høyesterett baserer seg på kilder og metode som er uten troverdighet? Om Høyesteretts dom fremstår som et bestillingsverk fra forbudstilhengerne, mister ikke domstolene legitimitet?

Det skal sies at dette var ikke første gangen Høyesterett ble bedt om å sikre ruspolitikken. Tre ganger siden 2010 har cannabisbrukere gjort gjeldende grunnlovens beskyttelse, men tre ganger har Høyesterett avvist å avgjøre om forbudet oppfyller et legitimt formål. Til sammen har ni Høyesterettsdommere beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk, og er dette i tråd med ansvaret delegert av Grunnloven? Tillegges ikke domstolene den dømmende kompetanse, og skal ikke domstolene sikre individene deres rettigheter?

Domstolene skal beskytte minoriteter mot flertallsstyret. Både Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, og Domstolskommisjonen la opp til slik beskyttelse, men vi har sett at Høyesterett i HR-2022-731-A vektlegger flertallsstyret på bekostning av sitt konstitusjonelle mandat. Kan man fortsatt si at rettsikkerheten er ivaretatt? Er det mulig at domstolene i over 10 år har sviktet ansvar delegert etter Grunnlovens § 89?

Grunnlovens § 89 gir domstolene «rett og plikt» til å kontrollere den politiske prosessen. Prøvelsesretten ble artikulert for å fremheve viktigheten av effektiv minoritetsbeskyttelse, og rundt 200 000 narkotikasaker har gått igjennom rettsapparatet siden 2010, når Høyesterett begynte praksisen med å beskytte forbudet mot konstitusjonell kontroll. Kunne samtlige ha vært unngått om det ikke var for nedprioritering av rettighetsjuss? Er det mulig at en riktig utført rettighetsanalyse kunne ha bekreftet påstander om rettighetsbrudd, og at Norge for 10 år siden kunne begynt å legge bak seg et kollektivt traume?

Kan du forestille deg hvor Norge ville vært i dag, om Høyesterett i 2010 hadde underlagt ruspolitikken konstitusjonell kontroll? Kunne vi i internasjonal kontekst gått i bresjen for rettighetsjussen, heller enn å underminere den?

Vi vet fra Rolleforståelsesutvalgets rapport at styringsjuss har hatt prioritet på bekostning av rettighetsjuss. Vi vet også at rettigheter ikke får vekt den dagen staten anerkjenner dem, men når forfulgte grupperinger krever rettsstatens beskyttelse, og vi vet at dette skjedde for 16 år siden i Sør-Østerdal tingrett. Vitnemålene fra påtalemyndigheten vil vise om statsadvokatene og den høyere påtalemyndighet har oppfylt sitt samfunnsoppdrag, men om instruks fra lovgiver ikke er fulgt opp, hva bør Justis gjøre? Hvis påtalemyndigheten har beskyttet ruspolitikken fra konstitusjonell kontroll heller enn å forberede saken riktig for retten, og 16 år med rettsløse tilstander har fulgt, må ikke noen holdes ansvarlig for flere

hundretusen tilfeller av vilkårlig forfølgelse? Er det mulig å forestille seg en større krise for rettsstaten i moderne tid?

Vi skal se mer til svakhetene ved Høyesteretts dom, men før HR-2022-731-A og NOU 2024:12 var alt Justis kunne vise til sin egen vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009). Høyesterett bygger på denne vurderingen når domstolen hevder at straff oppfyller et legitimt formål, og vi må til Ot.prp.nr.22 (2008–2009) for klarhet i feilen som Høyesterett begikk ved å stole på den politiske prosessen. På side 93 og 94 forklarer Justis hvorfor departementet ikke vil følge opp forslaget fra Straffelovkommisjonen om å avkriminalisere bruk av narkotika. Gode grunner må til for å avvise et fagpanel som brukte flere år på å vurdere grunnlaget for straff og som konkluderte med at det forelå usaklig forskjellsbehandling mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Allikevel, dette er Justisdepartementets vurdering:

Flertallet i Straffelovkommisjonen fremholder at siden bruk av alkohol og tobakk er straffri, bør også bruk av narkotika være straffri. Departementet deler ikke dette synet. Som mindretallet i Straffelovkommisjonen mener departementet at selv om bruk av visse typer rusmidler er tillatt, er dette noe som snarere taler mot enn for å tillate flere skadelige stoffer.

Vi ser her at Justisdepartementet forkastet forslaget fra Straffelovkommisjonen fordi departementet ikke ville risikere større skade. Er det sannsynlig at et forbud mot andre stoffer enn alkohol og tobakk gir en gevinst for folkehelsen? På eventuelt hvilket grunnlag?

Hensynet til folkehelse har vært sentralt i ruspolitikken. Justisdepartementet vektlegger dette i sin avvisning av Straffelovkommisjonens flertall, og helse- og omsorgskomiteen gjorde det samme i sin innstilling til rusreformen. Allikevel, vi må ikke glemme at forbudet begynte med en tilsidesettelse av konstitusjonelle prinsipper. Frykten for narkotika var stor og lovgiver antok i 1961, da FNs narkotikakonvensjon ble undertegnet, at verden ville bli narkotikafri innen 25 år. Slik gikk det ikke, og med tiden har det vist seg at forbudet ikke reduserer tilbud og etterspørsel. I stedet har organisert kriminalitet vokst frem, og jo mer energi staten bruker på narkotikabekjempelse desto mer stigma, kriminalitet, vold, frihetsberøvelse, sykелighet, og dødelighet har samfunnet fått tilbake. Dette har skjedd uten mye positivt å vise til, og siden 1980-tallet har prisen målt i overdoser og frihetsberøvelse vært klar. Er disse pengene og maktmidlene godt brukt når stadig mer tyder på at inngrepene i privatliv har en høy pris og mindre inngripende tiltak er bedre egnet?

Behovet for beskyttelse av barn og unge har alltid vært forbudstilhengernes mantra. At vi tillater ett skadelig rusmiddel, betyr ikke at det er lurt å slippe løs flere, er argumentet som Justiskomiteen og Justisdepartementet i 2009 brukte for å avvise Straffelovkommisjonens forslag om avkriminalisering. Argumentet går igjen i Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av Prop. 92 L (2020–2021), men enhver jurist vet at det er en uskyldspresumsjon i Grunnloven, så er det ikke klart at politifolk må tenke selv? Etter andre

verdenskrig er det etablert rett at ordre ikke fritar fra straffeansvar, så hva opprettholder skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer? På hvilket grunnlag snus bevisbyrden?

Vi har sett at heller enn å vektlegge større utredninger som avviser kriminalisering på rusfeltet, tar Høyesterett lovgivers visdom for gitt. Dette til tross for at tre kommisjoner har vist problemet med den politiske prosessen og Straffelovkommisjonen har oppfordret til mer inngående domstolskontroll. Det følger at i den grad HR-2022-731-A brukes til å forsvare straff risikerer man å videreføre fordommene som gjør vondt verre, så hva mener du om en slik plattform for straff? Er det ikke påfallende hvordan en blindsoner består? Er det ikke underlig hvordan straffelovens §§ 231 og 232 unndrar seg faglig kritikk?

Status er at fremfor å vektlegge 20 år med utredninger som avviser straff, aksepterer Høyesterett forsikringen fra Justis om at loven står på solid grunn. Derfra, ved å bruke HR-2022-731-A til å forsvare forbudet, viderefører Justisdepartementet fordommene som bygde loven, men burde Høyesterett ha vektlagt «lovgiversignalene ved reaksjonsfastsettelsen» når offentlig panikk er dokumentert? Etter at arbeider som Straffelovkommisjonen, Rusreformrapporten, Rolleforståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse i mindre narkotikasaker har tydeliggjort et problem mellom grunnloven og flertallsstyret, burde ikke Høyesterett gjort sin analyse på et prinsipielt fundament?

Ingen uavhengig eller kompetent domstol ville brukt lovgivers signal som et kompass for menneskerettighetsanalyse. I stedet viser Høyesterett dårlig dømmekraft i sin lojalitet med det politiske flertallet. Som forsvaret vil vise, er det en sammenheng mellom offentlig panikk og menneskerettighetsbrudd. I den grad panikk har formet politikk, vil ikke autonomi, likhet, forholdsmessighet og uskyldspresumsjon være vektlagt, og samfunnet vil lide under et overdrevent straffe- og kontrollapparat.

Det er dette forsvaret mener er situasjonen, og hadde Høyesterett gjort en analyse basert på prinsipper ville avstanden mellom forbudet og Grunnloven vært klar. I stedet, ved å vektlegge Arbeiderpartiets, Senterpartiets, og Fremskrittspartiets avvisning av rusreformen, viderefører Høyesterett offentlig panikk og de forfulgte forblir uten effektivt rettsmiddel. Så hva tenker du om Høyesteretts tilnærming? Når rettigheter skal behandles, bør retten undersøke om grunnlaget for forfølgelse holder mål eller lytte til et politisk flertall som vil straffe på tilbakeviste premisser? Er menneskerettigheter underlagt flertallets diktatur, eller den kraft som skal ta oppgjør med totalitære tendenser?

Det er verdt å merke seg at slik Høyesteretts rettighetssikring fungerer, kan ikke rettigheter trygges før ti representanter på Stortinget får bedre dømmekraft. I den grad ti politikere fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet, eller Fremskrittspartiet tar til fornuft, vil det bli politisk flertall for rusreform og Høyesterett kan konkludere at forbudet ikke lenger oppfyller et legitimt formål. Men hva med retten til effektivt rettsmiddel? Skal de undertrykte være avhengige av

at en kollektiv psykose går over av seg selv, eller har domstolene plikt til å beskytte politisk svakerestilte grupperinger?

Grunnlovslæren er klar på at Høyesterett svikter ved å la lovgiver definere utkommet av rettighetsanalyser. I den grad domstolen ikke beskytter marginaliserte grupperinger forlates rettsstatens prinsipper, så er du bekymret? Kan vilkårlig forfølgelse videreføres fordi rettsstatsprinsipper ikke anerkjennes?

Det er en gammel sannhet i jussen at det i tider med tyranni bare finnes tre valg: Forræderi, medløperi, og grunnlovsforsvar. I en tid som vår, hvor offentlig panikk sørger for en blindsone som muliggjør vilkårlig forfølgelse, kan du se andre muligheter? Har vi ikke alle et ansvar for rettsstatsbygging, og er ikke samtlige jurister som svikter dette ansvaret enten medløpere eller forrædere?

Vi har sett at Høyesterett ikke tillegger grunnlovens prinsipper noen vekt. Dommerne kan på sin side velge å se bort fra ansvaret for effektivt rettsmiddel, men kan de ta forræderi ut av grunnlovslæren?

Forræderi kan ikke under noen omstendighet tas ut av grunnlovelæren. Det fremstår derfor som at kriteriene for Riksrett ikke bare er oppfylt, men at Kontroll og konstitusjonskomiteen burde tatt tak i Høyesteretts svik mot lovgivers intensjon ved innføringen av Grunnlovens § 89. Komiteen ble i 2022 og 2023 ansvarliggjort, men Kontroll- og konstitusjonskomiteen har sviktet. Regjering og Høyesterett er fortsatt beskyttet fra Ansvarlighetslovens rekkevidde, så hvordan sikre rettsstaten? Er Riksadvokat Maurud rettsstatens siste håp?

Det fremstår klart at forbudet har gjort et makkverk av jussen. Medløperi med en korrump politisk prosess forutsetter at grunnlovens prinsipper forblir uten vekt, og det er ikke bare lovgiver som sliter med å forsvare skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Høyesterett har forklart hvorfor brukere av illegale stoffer må umyndiggjøres, og vi vet ikke hvorfor erkjennelsene fra alkoholpolitikken ikke kan overføres på andre rusmidler. Alt vi vet er at Høyesterett og Justisdepartementet er enige i at straff forfølger et legitimt formål, ved å vise til hverandres behandling, men *hvordan* forblir uforklart. Man skulle tro at politidirektoratet må være levende opptatt av en så alvorlig situasjon for rettstilstanden, så hvordan har politiet fulgt opp? Har prinsipielle spørsmål fått oppmerksomhet?

Det er ikke rart at politifolk flest ikke har fått med seg det tvilsomme grunnlaget for loven. Johs Andenæs påpekte på 1990-tallet hvordan media og narkotikapolitiet hadde definert debatten på feil premisser, og det har vært betenkelig å observere fagdebatten. Ikke bare Politidirektoratet har sviktet fagansvar, men Rett 24, Advokatbladet, Kritisk Juss, Politiforum, og andre kanaler for debatt har ignorert svikten i Høyesteretts rettighetsanalyse. Alliansen for rettighetsorientert ruspolitikk (AROD) har tilbudt artikler som belyser manglende minoritetsbeskyttelse, men samtlige aktører har holdt debatten tilbake. Ikke minst juristene som har stått fremst i rusliberale organisasjoner har blokkert forsøk på å belyse forbindelsen

til fortidens vilkårlige forfølgelse. Dagfinn Hessen Paust, fagleder for Foreningen for Tryggere Ruspolitikk, gikk i 2023 så langt at han ba Aftenpostens redaktør om å slutte å trykke ARODs artikler. Hva tror du denne motstanden fra fagfeltet kommer av, og hvorfor vil ikke fagfolk tenke på ruspolitikk i historisk og prinsipiell kontekst?

Hva med deg? Du var ikke akkurat positiv til å vitne for denne retten. Hvorfor hadde du kvaler for å forklare deg sannferdig for en uavhengig, upartisk og kompetent rett? Var prinsipiell og historisk kontekst for vondt?

Identitet er knyttet til handling, og folk er psykologisk predisponert til å ville være på det godes side. I 60 år har staten fortalt politifolk at de er helter for sin innsats i narkotikakrigen, og det er ikke lett for ansatte i politi- og påtalemyndighet å ta inn over seg at de har tatt del i et forfeilet prosjekt. Psykologisk er situasjonen den samme som for en soldat som oppdager at han har tatt del i en krig som er bygd på løgner og som kun har tjent kyniske maktaktører. Sterke forsvarsmekanismer settes i sving, og det samme ser vi i ruspolitikken. Jo mer klart det blir at forbudet ikke har fungert som tenkt, desto mer i vranglås går systemet. Selv ansvar for rettsikkerhet blir ignorert når større erkjennelse presser på, og kulturen hos politiet har i 60 år blitt formet på forbudets premisser. Det kom derfor ikke som noen overraskelse at Riksadvokat Georg Rieber Mohn i 1994 sørget for å arrestere den debatten som Andenæs forsøkte å få i gang,⁵ akkurat som at det ikke var noen overraskelse at påtalemyndigheten forsøkte å stoppe rettsutvikling. Kan vi i ettertid se dette som et forsvar mot avgrunnen som Nietzsche omtalte, den som truer med mørke sannheter, men som også kan helbrede?

Fornektelse og projeksjon er naturlige forsvarsmekanismer. De benyttes når en personlighet har for mye investert i et etablert paradigme til å ta skrittet videre, og den amerikanske forfatteren Upton Sinclair sa en gang at «det er vanskelig for en mann å innse noe, når lønna hans avhenger at han ikke forstår det». Tror du det er derfor den prinsipielle debatten som Andenæs etterlyste i 1994 har uteblitt, tror du det er derfor jurister ikke ville se ruspolitikken i historisk kontekst?

Justis sitt forsvar av straff

Du er som politimann kjent med ansvaret for å følge politiloven. Du vet at ordre ikke fritar for straffeansvar, og etter Høyesteretts dom er departementets drøfting i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) basis for straff. I den grad dette forsvaret ikke holder vil manglende grunnlag for Straffelovens § 231 og 232 avklares, og departementets behandling er lite betryggende. I Ot.prp.nr.22 (2008–2009) forklarer Justisdepartementet at «de narkotiske stoffer står . . . i en annen historisk og kulturell stilling», men mener du at kultur er grunn til å straffe?

⁵ Georg Rieber Mohn, *Legalisering av narkotika?* Lov og Rett (1994) utg. 33-10 s. 629–631

Forsvaret er enig i at kultur ikke er tilstrekkelig grunn til å holde på straff. I så fall ville det ikke vært mulig å kritisere totalitære regimer, og menneskerettighetene krever en bedre begrunnelse. Vi må derfor lete etter andre grunner, og Justisdepartementet viser til signaleffekten:

Departementet legger . . . betydelig vekt på at avkriminalisering vil gi et uheldig signal overfor unge personer i en valgsituasjon. En avkriminalisering kan oppfattes slik at narkotikabruk ikke lenger anses som skadelig eller farlig, jf. Ot.prp.nr.90 (2003–2004) side 89. Et slikt signal er uheldig når handlingen fortsatt anses som uønsket.

Forsvaret spør derfor: Om en handling er uønsket, må den kriminaliseres? Må staten kriminalisere røyking, overspising, pornotitting, og mangel på sannferdighet for at folk skal skjønne at bedre vaner er foretrukket? Er mangel på kriminalisering av slik atferd et tegn på at staten oppfordrer til destruktive livsmønstre eller et tegn på at viktige grenser mellom individ og stat respekteres?

Departementets vektlegging av signaleffekten er ankret i Ot.prp.nr.90 (2003–2004), men etter NOU 2019:26 har videreføring av straff en tvilsom normdannende status. Rusrapporten viser at offentlig panikk har formet politikken, at forbud må forsvares, og at grunnlaget for straff etter en omfattende gjennomgang ikke holder mål. Utredningen er det mest grundige arbeidet som er gjort av norske myndigheter og finner ingen forbindelse mellom straff og narkotikabruk:

Etter utvalgets vurdering gir den beste tilgjengelige kunnskapen et nokså klart grunnlag for å konstatere at kriminalisering av bruk av narkotika har utilsiktede negative virkninger. Samtidig synes det ikke å være godt empirisk belegg for en eventuell preventiv effekt av straffleggingen, i hvert fall ikke en effekt det ikke er grunn til å tro kan oppnås gjennom bruk av alternative virkemidler. Etter dette kan utvalget ikke se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt. (s. 30)

Det er altså sannsynlig at forbudet signaliserer byråkratisk overformynderi og at borgere bør ta ansvar for egen rusbruk. Justisdepartementet og Rusreformutvalget er uenige i om statens innsats for folkehelsen gjør mer skade enn nytte, men en ting er sikkert: I den grad politikken bygger på feil premisser, signaliserer ikke forbud det motsatte av hva Stortinget, regjeringen og Justisdepartementet ønsker?

(legger frem bilde av Marius Borg Høyby med bar overkropp og tusenlapper i buksene)

Skandalen rundt kronprinsparets sønn viser at forbudet helt klart ikke har hatt ønsket signaleffekt. 60 år med hykleri på rusfeltet har skapt ungdomskultur som forakter politi, og forsvaret mener at integritet er en nøkkel hvis samfunnet skal bygge bro over avstanden mellom teori og praksis. Verdiene, idealene, og prinsippene som følger av vår grunnlovsarv er et kompass som viser vei ut av totalitære farvann og det er vanskelig å se at politiet er tjent med dagens situasjon. Vi spør derfor, hva slags «signal» sender en politikk som

kriminaliserer uproblematisk narkotikabruk, gjør narkotikabruk farligere enn nødvendig, og straffer selgere av mindre farlige stoffer enn det staten selv distribuerer?

Tradisjonelt er det å straffe folk for atferd som er mindre skadelig enn lovlig regulert atferd et tegn på religiøs fanatisme mer enn fornuftsbasert bekymring, så kan du forklare hvordan ruspolitikken er forskjellig fra tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Hvordan avgjør ulike stoffmengder om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres? Og når spredningsfaren ikke er større enn for alkohol, hvordan rettferdiggjøre straff opp til 21 år?

Fordi skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er kulturelt, og ikke basert på fornuft, er slike spørsmål umulig å svare på. Det kommer derfor ikke som en overraskelse at verken Justis eller Høyesteretts behandling gir svar. Høyesteretts vurdering av likhetsprinsippet viser til Stortingets behandling av rusreformen, hvor problemstillingen ble ignorert, og domstolen belyser ikke forskjellsbehandlingen mellom brukere av lovlige og ulovlige stoffer. Heller ikke Justisdepartementets samlede vurdering i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) er tilfredsstillende. Vi vet bare, ut fra denne, at «noe» taler imot likebehandling, og at «Departementet er enig med Forbundet Mot Rusgift i at samfunnets behov for beskyttelse mot en stadig større narkotikatrafikk, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet og utrygghet, med styrke taler for fortsatt å oppstille straff».

Vi ser her at departementet bruker problemene som følger med et forbud til å begrunne straff. Synes du at dette virker fornuftig?

Andre steder i verden er narkotikahandelens forbindelse til kriminelle organisasjoner, medfølgende sosiale problemer, vinningskriminalitet, og utrygghet årsaken til at stadig flere statsledere ønsker å regulere narkotikamarkedet. I september 2022 [omtalte](#) Colombias president forbudet som «et folkemord» og sa til FN at «demokratiet vil dø» om ikke staten tar kontroll over markedet, så er ikke Justisdepartementets bedømmelse uverdige for en rettsstat?

Justis begrunner sin vurdering med «at Sanksjonsutvalget i NOU 2003: 15 side 268 – 269 legger til grunn at befatning med narkotika – bruk og besittelse – er en så alvorlig overtredelse at kvalifikasjonskravet for å ta i bruk straff er oppfylt», men ingen bør vektlegge denne rapporten. Siden NOU 2003: 15 har NOU 2019: 26 konkludert med det motsatte på et langt bedre grunnlag, og ifølge Rusreformutvalget kan selv «innføringen av straffelignende administrative gebyrer etter omstendighetene komme til å stå i et motsetningsforhold til innbyggernes rett til privatliv mv. og retten til helse». (s. 176) Om dette er uforholdsmessig, hva med dagens strafferammer? Hvorfor er en selger til større last enn en bruker?

Det er vanligvis slik at tilrettelegging for bruk tillegges mindre last enn bruken. For alkohol, for eksempel, er det sosialt nedsett å misbruke men ikke å selge alkohol. Hvorfor er det annerledes for illegale stoffer? Om belastningsprinsippet vektlegges, burde ikke misbrukere

være mer uglesett enn rekreasjonsbrukere og selgere? Hvorfor er det én tankegang for alkohol og en helt annen for illegale stoffer?

Flere grunnlovsdomstoler har ankret retten til cannabisbruk i selvbestemmelse, og om det er gode nok grunner til å velge, hvorfor blande statens maktapparat inn i rusbruk? Kan du si noe om dette som ikke er overførbart på alkohol?

Forbudstilhengere besvarer gjerne dette spørsmålet med å forklare at det er forskjell på rusmidler og at bruk ikke er uproblematisk. Likevel er alkohol ifølge [uavhengige](#) forskere det verste av alle rusmidler, så hvorfor skal brukere risikere straff og problemene som følger av et illegalt marked? Kan forbudet forsvares når det gjør verden farligere og rusreformutvalget «ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt»?

Forsvaret er enig i at forbudet ikke kan forsvares, og vern av minoriteter er en grunnleggende del av statens ansvarsoppgaver. Straffelovkommisjonen la til rette for slik beskyttelse i 2002, men Justis mente i Ot.prp.nr.22 (2008–2009) at flertallet anla «en for snever forståelse av skadefølgeprinsippet» ved kun å vektlegge de «direkte skadevirkningene» overfor brukerne.

Justisdepartementet har et problem med slik argumentasjon fordi det samme er tilfellet for alkoholbruk, overspising, abort, og motorsykkelkjøring: i den grad slike aktiviteter øker i omfang vil skade medfølge, så bør ikke domstolene klargjøre på hvilket grunnlag slik logikk forbeholdes for illegale stoffer spesielt? Om for eksempel kvinners råderett over egen kropp veier så tungt at ikke ektemann, barn, familie, eller samfunn har noe å si på en beslutning om abort, blir det ikke absurd å nekte selvbestemmelse i spørsmål om rusbruk?

Å kaste usikkerhet på fremtiden har vært en strategi som har hjulpet forbudstilhengerne å motstå liberalisering av ruspolitikken. I 60 år har straffeentusiaster brukt skadene fra forbudspolitikken som et argument for at mindre inngripende tiltak ikke holder, men er ikke dette å unndra seg kravet fra bevisbyrden?

Det er ikke uten grunn at forsvaret holder Justis- og beredskapsdepartementet ansvarlig for vilkårlig forfølgelse. I 60 år har det vært økende splid mellom fagfolk og politikere, og departementet har valgt feil side. Vi ser dette på Straffelovkommisjonens arbeid. NOU [2002: 04](#) viste ikke bare at forbud var uforenelig med strafferettens prinsipper, men betvilte politikernes kompass:

Det kan (...) se ut til at lovgiver i mange sammenhenger har hatt en for optimistisk tro på hva som kan oppnås med straff. I mange tilfeller kan det se ut til å ha vært en kort vei fra en handlingstype har vært mislikt av de styrende myndigheter, til den har blitt belagt med straff. Forholdet mellom straffens nyttevirksomheter og omkostninger har ikke alltid blitt tilstrekkelig vurdert i denne sammenheng. ([4.2.3.4](#))

Straffelovkommisjonens kritikk styrkes av Rusreformutvalget som påpeker det samme. NOU 2019: 26 sier dette om den politiske behandlingen av Straffelovkommisjonens rapport:

Avgjørende argumenter for departementets beslutning om ikke å ta til følge forslaget om avkriminalisering synes dermed å ha vært at strafflegging markerer at narkotika er uønsket i samfunnet, og at strafflegging for innbyggerne, særlig unge, til å avstå fra å eksperimentere med narkotika. Hvorvidt det fantes empirisk bevis for at bruk av straff faktisk hadde hatt en preventiv effekt, og om avskrekking hadde vært et virkningsfullt virkemiddel for å redusere rusmiddelbruk blant unge, ble ikke drøftet i denne forbindelse. (s. 53)

Dermed bør det være klart at Justisdepartementet har sviktet sitt faglige ansvar. Assistert av Høyesterett, Rushåndhevingsutvalget, og overfladiske resonnementer har departementet prioritert politisk manøvrering over menneskerettslige hensyn og slik gjort det mulig for offentlig panikk å fortsette. Dette fenomenet innebærer ikke bare en avstand mellom teori og praksis, men at avstanden ikke tas tak i på grunn av systemsvikt. Rolleforståelsesutvalget bekreftet i 2023 at ukultur videreføres fordi rettighetsjussen ikke respekteres, og realiteten er at Justisdepartementet viderefører straff på tilbakeviste premisser. Ikke bare brukes «kultur» flere ganger for å rettferdiggjøre diskriminering, men departementets vurdering viser en utdatert holdning til straff. Som departementet anfører i Ot.prp.nr.22 (2008–2009):

Det er ikke bare tale om straffens avskrekkende funksjon. Kriminaliseringen av narkotikabruk er etter departementets oppfatning også viktig for å markere grunnleggende verdier i samfunnet. Straffen utgjør slik sett et viktig element i den pedagogiske påvirkning som samfunnet ellers står for, for eksempel i hjem og skole.

Dette er hva vi sitter igjen med når Justis sitt forsvar av straff er gjennomgått. Dette fanteriet er det Høyesterett og Rushåndhevingsutvalget må se bort fra for å konkludere at forbudet oppfyller et legitimt formål. Justis- og beredskapsdepartementet viser til forbud og straff som nødvendig for vern av samfunnets moral, men representerer dette verdier som Justisdepartementet bør formidle?

Det er godt å høre at du som politimann tar avstand fra forsvaret for straff. Troen på voldens oppdragende effekt er for lengst utgått på dato i psykologien, kriminologien, og rettsosiologien, og vi går ut ifra at de færreste politifolk bruker slike virkemidler mot egne barn. I ruspolitikken forstår stadig flere at straff skader, så fortjener ikke Norge et rettssystem som tar konsekvensene?

20 år med sviktet fagansvar

Forsvaret hevder at Justisdepartementet har sviktet forpliktelsen til å forme ruspolitikken etter menneskerettighetene. I mars 2019 ble de internasjonale retningslinjene for rettigheter og ruspolitikk lagt frem. Retningslinjene støttes av Europarådets parlamentariske forsamling og fire FN-organer, og følgende står om retten til et effektivt middel:

Hver stat har plikt til å respektere og beskytte menneskerettighetene til alle personer innenfor sitt territorium og underlagt dets jurisdiksjon. (...) I samsvar med disse rettighetene bør statene: (1) Etablere hensiktsmessige, tilgjengelige og effektive juridiske, administrative og andre prosedyrer for å sikre en rettighetskompatibel implementering av enhver lov, politikk eller praksis knyttet til narkotika. (2) Sørge for at uavhengige og transparente juridiske mekanismer og prosedyrer er tilgjengelige, farbare og rimelige for enkeltpersoner og grupper for å fremsette formelle klager om påståtte menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (3) Sikre uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om brudd på menneskerettighetene i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. (4) Sørge for at de ansvarlige holdes ansvarlig for slike brudd i samsvar med strafferettslig, sivil, administrativ eller annen lov, etter behov. (5) Sørge for at tilstrekkelige, hensiktsmessige og effektive rettsmidler og midler for oppreisning er tilgjengelige, farbare og rimelige for alle individer og grupper hvis rettigheter har blitt funnet å bli krenket som følge av lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll. Dette bør inkludere tilgjengelig informasjon om mekanismer og prosesser for å søke rettsmidler og oppreisning, og passende midler for å sikre rettidig håndheving av rettsmidler. (6) Ta effektive tiltak for å forhindre gjentakelse av menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll.

Forsvaret hevder at Norge har et problem med punkt 3, 4, 5 og 6 fordi rusbrukere har forsøkt å klarlegge rettigheter siden 2008. Grunnlovens 89 gir domstolene «rett og plikt» til å kontrollere den politiske prosessen, men her i landet har ikke «uavhengige, upartiske, raske og grundige undersøkelser av påstander om menneskerettighetsbrudd i sammenheng med lover, retningslinjer og praksis for narkotikakontroll» blitt behandlet i samsvar med internasjonale standarder. I stedet har de forfulgte vært uten rettsvern i over 15 år, og ni justisministre har ignorert kravet om at staten må demonstrere at tiltak er nødvendige for å nå målene de er ment for og at ikke mindre restriktive midler er tilgjengelig for å oppnå de samme målene. Justisministeren viderefører tradisjonen med å støtte forbudet, men med tanke på at bevisbyrden ligger på staten, er det forsvarlig for politiet å håndheve

narkotikalovene? Når juristene som tar over straffeforfølgelsen har vist seg mer opptatt av karriere enn å sikre rettigheter, plikter ikke politifolk å si nei?

Straffelovkommisjonens rapport viste i 2002 at forbudet var uforenelig med strafferettens prinsipper. Om politiet de siste 20 år skulle hatt sitt på det tørre, burde ikke lovgiver utredet fordeler og ulemper av et regulert marked målt opp mot et kriminelt marked og undersøkt om retten til frihet var tilstrekkelig vektlagt?

Tilliten til myndighetene og ulike forvaltningsorganer er høy i Norge. Statsforvaltningen er utviklet på samlende prinsipper og verdier som har historiske røtter i Norge, og som vi deler med mange andre land. Sentralt står folkestyre, rettssikkerhet, lovlighet, faglighet, uavhengighet, lojalitet, åpenhet og objektivitet. Jo sterkere forvaltningskulturen er forankret i disse prinsippene og verdiene, desto mindre sannsynlig er det at minoritetsgrupperinger faller utenfor rettsstatens beskyttelse. Det er derfor embetsholdere er beskyttet av et særlig vern i stillingen. Når demokratiet svikter, skal de sikre faglighet og rettssikkerhet, men det er vel etablert gjennom forskning og embetsmenns erfaring at forvaltningen utsettes for krysspress og at kravene om lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet trekker i ulike retninger. Knut Dahl Jacobsen omtalte dette i en klassisk og ofte sitert artikkel⁶ fra 1960 som et delikat balanseforhold som det var krevende å håndtere. Embetsmenn skal være lojale iverksettere av den politiske vilje, men de skal også være politisk nøytrale, og de skal gjøre innsigelser når politikerne ønsker å gjennomføre beslutninger som ikke er lovlige, eller som det kan rettes sterke innsigelser mot på faglig grunnlag.

Slike innsigelser er ikke registrert fra justisdepartementet når Helsedirektør Karl Evang på begynnelsen av 1960-tallet brukte epidemimodellen for å rettferdiggjøre totalitære tiltak på rusfeltet. Vi ser i stedet at forbudet kom til verden mye på samme måte som tiltakene mot Corona-viruset. For å beskytte samfunnet ble sterke tiltak iverksatt, og mens samtiden innser at innskrenkningene forbundet med Corona politikken var overilt, har ruspolitikken fortsatt i 60 år utenfor konstitusjonell kontroll. Til tross for dette, gjelder i straffesaker et prinsipp om at enhver rimelig tvil om faktum skal komme tiltalte til gode. Hvilken betydning har dette prinsippet hatt for ruspolitikken?

I tillegg til den epidemiologiske beskrivelsen, som sosiologer i dag tar avstand fra, ble det på 1960-tallet i mediene gitt et bilde av narkotikaforbryteren som et hensynsløst individ. Narkotikaforbryteren ble tegnet som en pestspreader som uten skrupler spredte død og elendighet i sin higen etter penger og profitt. Når lovgiverne begrunnet behovet for straffeskjerpelse ble det eksplisitt vist til at det var denne type individer – bakmennene –

⁶ Tidsskrift for samfunnsforskning, hefte 4, 1960, s. 231–248, Lojalitet, nøytralitet og faglig uavhengighet i sentraladministrasjonen.

man ville til livs,⁷ og billedliggjøringen av narkotikaforbryteren som «bakmann» bidro til å rettferdiggjøre strenge straffereaksjoner. Straffelovrådet lot seg lede av lovgivers signal om mer straff, men i 1994 tok lederen for straffelovrådet, Johs Andenæs, kraftig avstand fra ruspolitikken. Han mente at ettertidens dom mulig ville være at narkotikapolitikken hadde vært historiens største feilinvestering i straff, og siden straffelovkommisjonens arbeid har det faglige grunnlaget for ruspolitikken vært ikke-eksisterende. Hvordan er det å stå her 30 år etter at Andenæs etterlyste prinsipiell debatt? Er det betenkelig å se hvordan tiden har gått uten at fagfeller fulgte opp?

Forsvaret forstår om en politimann får vondt av å tenke på den urett som er begått. Dere trer inn i tjenesten med livet som innsats, og tar for gitt at maktmiddelbruken er nødvendig for å trygge samfunnet. Du har som politimann innsett at forbud gjør vondt verre, men historisk kontekst er viktig for å belyse forbudets manglende legitimitet. Her i Norge fikk vi krigen mot narkotika etter påtrykk fra USA, og det var President Nixon som offisielt startet krigen mot narkotika i 1969. Er du klar over Nixon administrasjonens motivasjon?

Mens Nixon fremstilte narkotikakrigen som kamp for å redde ungdommen fra et onde, var den egentlige grunnen å finne et påskudd for å plage borgerrettighetsaktivister. John Ehrlichman, en av Nixons fremste rådgivere, har [innrømmet](#) dette. Som han forklarte Harper Magazine:

Nixon-kampanjen i 1968, og administrasjonen etter det, hadde to fiender: venstresiden som var mot krigen og svarte mennesker. Du forstår hva jeg sier? Vi visste at vi ikke kunne gjøre det ulovlig å være mot krigen eller svart, men ved å få publikum til å assosiere hippiene med marihuana og svarte med heroin. I den grad vi kriminaliserer begge sterkt, kan vi forstyrre disse samfunnene. Vi kan arrestere lederne deres. plyndre hjemmene deres, bryte opp møtene deres og baktale dem kveld etter kveld på nyhetene. Visste vi at vi løy om stoffene? Selvfølgelig gjorde vi det.

Også H. R. Haldeman, stabssjef i det Hvite Hus under Nixon, har [innrømmet](#) at krigsprofitørers interesse for sosial kontroll var utgangspunktet for krigen mot narkotika. Er du sjokkert over maktens kynisme, eller antar du fortsatt at det ligger gode intensjoner bak krigføringen?

Her i Norge har rapporter avvist straff på rusfeltet i over 20 år. Internasjonalt har det manglende faggrunnlaget vært bekreftet av rapporter i over hundre år, men ingenting av dette har hatt relevans for Justisdepartementet. Hva tenker du om at forbudet videreføres på så tynt grunnlag: Styrker eller svekker det mistanken om at makten har en annen agenda enn den uttalte?

⁷ Justiskomiteéns merknader til lovforslaget om å heve maksimalstraffen til 21 års fengsel for narkotikaforbrytelser., Inst. O. Nr. 55 – 1983-1984: 4.

Den uttalte hensikten med forbudet er å beskytte samfunnet fra narkotika. Har narkotikaloven redusert tilbud og etterspørsel etter illegale stoffer, eller har forbudet vært en gavepakke for krigsprofitører?

Regjeringens tro på forbud fremstår lite gjennomtenkt. Det er utvilsomt at forbudet har vært ubrukelig middel til et narkotikafritt samfunn. I stedet har stadig mer budsjetter og maktmidler gått til dominans- og kontrollindustri, mens stadig flere har blitt kastet i fengsel. Resultatet er mer kriminalitet, sykelighet, fremmedgjøring og død, drevet frem på en politistats premisser, så fortjener Justisministeren folkets tillit?

Et tvangsmiddel benyttes for å nå et etter forskingsformål. Er det et narkotikafritt samfunn eller sikring av folkehelse som er formålet med ruspolitikken?

Hensikten med loven er alfa og omega. Målet med forbudet var et narkotikafritt samfunn, hvilket politikerne i 1961 trodde ville være oppnådd innen 25 år. Det gikk ikke slik, og de siste 10 år har FN mer og mer vektlagt intensjonen bak de ruspolitiske konvensjonene – som var beskyttelse av folkehelse. Europarådet og FN er klare på at forbudet har hatt store omkostninger som ikke kan forsvares ut fra et folkehelseperspektiv, og dette gjenspeiler seg i anbefalinger om at medlemslandene går vekk fra kriminalisering. Når formålet med narkotikaloven er oppgitt, og represjon har gjort vondt verre, befinner ikke regjeringens ruspolitikk seg på tynn is? På hvilket grunnlag er politiets maktmiddelbruk forsvarlig når stadig flere land regulerer markedet for å beskytte folkehelse?

Å vise til signaleffekten har tradisjonelt vært lovgivers svar når forbudet bestrides. Problemet er at signalet ved å holde på straff ikke har hatt den effekten som lovgiver ønsker. Ettersom stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelse, kan heller ikke Norge ta for gitt at forbudet oppfyller et legitimt formål, og forestill deg 60 år med en straffepolitikk som opprinnelig tok sikte på å fjerne fedme. Visualiser at politiet i løpet av denne tiden har brukt mer og mer maktmidler og ressurser på å stanse overvekt, men at antallet overvektige øker. Det er logisk at antallet «misbrukere» øker fordi straffetiltakene gjør livsforholdene verre, men tenk om regjeringen, etter flere utredninger som svekker grunnlaget for straff, oppretter et utvalg for å sikre maktmiddelbruken: Ville det vært forsvarlig om et slikt utvalg begrenset seg til å undersøke om maktmidlene var effektive for å avdekke overvekt, eller tilsier rettssikkerheten at maktmiddelbruken må sees i sammenheng med en feilet visjon?

Prinsipielt er problemstillingen den samme for ruspolitikken. Et avgjørende moment for tvangsmiddelbrukens legitimitet er knyttet til hvor sannsynlig det er at formålet med tvangsmiddelbruken vil realiseres, og visjonen om et narkotikafritt samfunn er lenger unna for hver dag. I stedet er folkehelse den nye målestokken, og er det forsvarlig å håndheve straffelovens § 232 og 232 når visjonen om et narkotikafritt samfunn ikke gir mening, viktige

spørsmål står ubesvart, og offentlig panikk og nedprioritering av rettighetsjuss er påvist? Sender ikke politiet de arresterte over til jurister som i 30 år har latt lov og rett forfalle?

Disse tre faktorene; tilgjengelighet, holdninger til bruk og faktisk bruk, er sentrale når det skal avgjøres hvor vellykket ruspolitikken fungerer. Hvis et utvalg hadde undersøkt om forbudet oppfylte et legitimt formål, ville det ikke vært klart at forbudet har feilet etter samtlige målestokker? Ville det ikke blitt klart at politiets maktbruk på rusfeltet i 60 år har kastet bensin på et stadig større bål?

At regjeringens straffeprojekt ville kommet dårlig ser vi på folks holdninger. I en [undersøkelse](#) i 1968 mente 96 prosent at all bruk av cannabis burde være forbudt. I dag er befolkningen langt mer delt og rundt halvparten ønsker legalisering. Det er ikke uten grunn at folkets tillit til politiet er redusert, for om staten utstøter mennesker og utpeker dem som et problem på grunn av rusbruk som brukerne opplever som uproblematisk, er det rart at de trekker seg unna hjelpeapparat? Om staten forfølger borgere som velger mindre skadelige rusmidler enn dem som staten tilbyr, bør vi overraskes om respekt for lov og orden forvitrer?

Det er opplagt at mer av samme medisin ikke er godt for noe, og rettens forhandlinger må ta med i betraktningen et større bilde. Ideen opprinnelig var å gjøre samfunnet narkotikafritt, og forfølgelsen begynte i 1968 gjennom skjerping av legemiddeloven og at straffeloven fikk en egen paragraf for omsetning av narkotiske stoffer. Siden har politiets ressurs- og maktmiddelbruk økt betraktelig, og vi ser resultatet på etterforskede lovbrudd. Frem til 1980 [var](#) det årlig mindre enn 50 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger. Innen 1990 var antallet [økt](#) til 200 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger, og innen begynnelsen av 2000-tallet var det [opptil](#) 1000 etterforskede narkotikalovbrudd per 100 000 innbygger.

Til sammen snakker vi om nærmere en million straffereaksjoner hvor narkotika er involvert. I tillegg kan regnes mange tilfeller av varetektsfengsling som ikke endte i sak eller domfellelse, og det er umulig å veie den smerte og fortvilelse som ligger bak tallene. Fra et titalls arrestasjoner i året til titusenvise av frihetsberøvelser hvert år har maktmiddelbruken breidd om seg, mens strafferammene har økt fra 6 måneder til 21 år, og hva har samfunnet fått tilbake? Kan du se noe godt ved ruspolitikken? Har alle disse kontrollkostnadene gitt noe annet tilbake enn mer død og ødeleggelse?

[Undersøkelser](#) av tilgjengeligheten viser at andelen som oppgir at de kan skaffe cannabis har økt kraftig fra 1968, da andelen ja-svar var 14 prosent. Til tross for eksponentiell økning i maktmidler og strafferammer, var andelen ja-svar steget til 29 prosent i 1994, og videre til 36 prosent i 2004. Siden har cannabis vært like tilgjengelig, mens gjennomsnittlig styrkegrad har [økt](#) fra 5 prosent i 2000 til 29 prosent og realprisen er redusert med rundt 80 prosent.

Dette til tross for en mangedobling av innsatsstyrken, så har maktmiddelbruken virket etter hensikten eller har samfunnet viklet seg inn i et destruktivt mønster?

Heller ikke tilbudssiden har forbudet vært egnet til å hamle opp med. SSBs beregning av den totale narkotikaomsetningen i Norge er beregnet til 1,75 milliarder kroner. Dette er penger som lovgiver hvert år putter i kriminelles lommer og Bretteville-Jensen har anslått at politi og tollvesen beslaglegger ca. 10 % av stoffmengden, et tall som Rushåndhevingsutvalget finner troverdig. 10 prosent er altså resultatet etter at narkotikabekjempelsen har gjort Norge til et av Europas mest kontrollerte samfunn. På dette grunnlaget hevder regjeringen at mer tvangsmiddelbruk er avgjørende for sikring av folkehelse, men har politiets innsats gjort annet enn å holde prisene kunstig høye og gi organisert kriminalitet en kilde til fantastisk profitt?

Hvis Justisdepartement ikke kan vise til bedre måloppnåelse, er ikke krigen mot narkotika for lengst redusert til en katt og mus lek hvor uheldige brukere og selgere kvernes igjennom straffehjulet for å bringe økonomi og prestisje til politi og domstoler, men sorg og lidelse til andre involverte?

Regjeringen tar for gitt at politiets innsats er nødvendig, men hva betyr det at politiet beslaglegger 10 prosent? Hvis vi tenker oss om, betyr det at prisen på varer holdes kunstig høy, slik at organisert kriminalitet får grobunn. Det betyr at glattceller fylles, at familier mister nære og kjære til kriminalomsorgen, at brukerne opplever utrygghet og utvikler psykiske lidelser, at selgere organiserer seg i gjenger for å posisjonere seg, og at samfunnet utsettes for den dynamikken som vi kjenner så godt – den som fremmer hensynsløshet, overdoser og hardere fronter. Det er dette regjeringen merkelig nok vil ha mer av, men dobbeltmoralen og profittmulighetene bak forbudet har skapt massiv korrupsjon. Organisert kriminalitet kan bare vokse i den grad lov og orden mister tak, hvilket skaper mistro til politiet og grobunn for ytterligere korrupsjon, så bør ikke politifolk protestere? Kriminologer begikk sivil ulydighet for å beskytte en elv på 1980-tallet, så er det ikke på tide at ansatte i politiet går til tilsvarende aksjoner for rettssikkerheten? Hvorfor ikke begynne å selge cannabis på justisministerens Facebook side, slik som den danske politimannen Lars Kragh Andersen gjorde i 2011?

Ikke bare har politiets innsats vært nytteløs i målsetningen om et narkotikafritt samfunn. Kontrollomkostningene er så ødeleggende at andre statsledere vurderer legalisering som eneste løsning. Det er med god grunn, for hva betyr det om 10 prosent av varene ikke blir beslaglagt? Hvor ille ville det blitt om politiet la ned hele innsatsen mot narkotika?

Det er lite som tyder på en problematisk økning i bruk. For de fleste har ikke legal status stort å si, enten de velger å bruke eller ikke, og forbudt-frukt effekten er reell. Vi vet ikke i hvilken grad unge lokkes til cannabis av plantens forbudte status, men signaleffekten av forbud har ikke hatt ønsket effekt. Det er klart ut fra målestokker som tilgjengelighet og

sosial aksept, og den reelle effekten av legalisering er at varer av bedre kvalitet ville erstattet dårligere og elendige dealere ville mistet markeder. Incentivet for vold og represalier ville blitt mindre, hvilket ville gjort bruk og salg tryggere, og verden ville blitt et fredeligere sted. Rent faktisk, [rapporter](#) har i lang tid understreket at jo mer politiet blander seg i narkotikamarkedet, desto mer vold og utrygghet oppstår i lokalsamfunn, så hvorfor vil regjeringen ha mer maktmiddelbruk? Frykten for legalisering fremstår ikke rasjonell, så er det et spill for budsjetter og prestisje?

Alt tyder på det. I 60 år er straff blitt videreført på stadig tynnere grunnlag, og argumentene som brukes er så elendige at stadig flere mister respekten for myndighetene. Ruspolitikken rettfærdiggjøres med sin støtte i befolkningen, men gjenspeiler ikke en eventuell støtte juristenes svik? Hvorvidt en politikk preget av indre motsetninger vil oppleve problemer med hensyn til aksept og tilslutning i befolkningen, avhenger av om kontradiksjoner forstås som kontradiksjoner, og tror du at ruspolitikken ville hatt så bred oppslutning om fagfolk hadde advart om det tvilsomme forholdet til grunnloven?

Kontradiktoriske forestillinger har Festinger (1957) kalt kognitiv dissonans. Erfarer vi en slik kognitiv dissonans, hevder Festinger at vi vil forsøke å fjerne eller redusere dissonansen fordi vi etterstreber konsistens i våre oppfatninger. Å oppleve at det er en inkonsistens i settet av meninger eller oppfatninger vi innehar, kan være så ubehagelig, hevder Festinger, at det sporer til å ville endre tilstanden på samme måte som opplevelsen av sult eller tørst. Forutsetningen for å ville korrigere og harmonisere sine meninger, vil imidlertid måtte være at de oppleves å stå i et motsetningsforhold. Det er her forsvaret mener at juristene har sviktet, for om flere jurister hadde advart, ville ikke også politiet lyttet?

Vi skal se mer til mytene som forbudet bygger på. Stadig flere ser ruspolitikken som et tilfelle av keiserens nye klær, og du tror ikke at juristene, med sin lojalitet til forbudspolitikken, kan ha bidratt til et forfeilet prosjekt?

- (hvis nei) Du fremstår som preget av den kognitive dissonans som Festinger og andre har beskrevet. Allikevel, om det narkotikafrie idealet hadde lokket litt mer, ville ikke samtlige som straffer på rusfeltet akseptert dødsstraff i kampen mot narkotikaområdet? Ville ikke debatt og motforestillinger vært forbudt fordi det «førte til mer bruk», og fremmer ikke regjeringen slike føringer?
- (hvis ja) Det er godt å se betenkeligheter fra en politimann. Parallellene til fortidens vilkårlige forfølgelse vil bli belyst senere, men om det narkotikafrie idealet hadde lokket litt mer, ville ikke samtlige som straffer på rusfeltet akseptert dødsstraff i kampen mot narkotikaområdet? Ville ikke debatt og motforestillinger vært forbudt fordi det «førte til mer bruk», og fremmer ikke regjeringen slike føringer?

Historisk ble dødsstraff foreslått av Lars Myrvold, en ordfører fra Senterpartiet i 1974. Vi ser også at NNPF støtter henrettelse av narkotikasmuglere i medlemsbladets «smått og godt»

spalte, og vi finner rikelige eksempler på at regjeringen beskylder debattmotstanderne for at Norge taper krigen mot narkotika. Det er derfor historisk og prinsipiell kontekst er viktig, og justisdepartementet svikter sitt samfunnsoppdrag så lenge vilkårlig forfølgelse består og effektiv minoritetsbeskyttelse uteblir. Er ikke straff på tilbakeviste premisser per definisjon vilkårlig, og er det ikke i ettertid opplagt at Justisdepartementet og Politidirektoratet burde ha sørget for bedre faglig styring?

Et tilbakeblikk viser at Justis aktivt har presset frem strengere lover. I Ot.prp. nr. 46 (1967–1968) fremla Justis- og politidepartementet forslag om en ny § 162 i straffelova. Formålet var å kunne møte de mer profesjonelle aktørene i narkotikamiljøet med hardere reaksjoner. Justis regnet med at Norge i fremtiden måtte regne med stadig grovere narkotikalovbrudd fra utenlandske profesjonelle aktører. På bakgrunn av dette tok Justis til orde for at høyere strafferammer ville kunne bidra til avskrekking for utenlandske profesjonelle aktører, og mente at strafferammene ikke burde settes under 10 år. Lovendringa ble sanksjonert 21. april 1972 med ei utviding av strafferamma til 10 år, men hjalp det? Virket økningen i strafferammer forebyggende for internasjonale bakmenn eller ødeleggende for norske borgere?

Som Rusreformutvalget har påpekt, var det først og fremst brukerne som fikk stadig lenger dommer for innblanding i narkotikamarkedet. Disse ble fengslet over en lav sko, og fikk stadig strengere straffer. En gjennomgang av straffeutmålingspraksis i 1980 [viste](#) at enkeltsaker allerede hadde «beveget seg helt opp mot maksimumsgrensen i § 162». De fleste dommene etter § 162 gjaldt narkotikalovbrytere som selv brukte narkotika, og som solgte narkotika for å finansiere eget bruk, men i Ot.prp. nr. 62 (1980–1981) fremla Justis- og politidepartementet igjen forslag om heving av strafferammen, denne gangen til 15 år. Departementet [erkjente](#) uro for om en økt strafferamme ville medføre strengere straffeutmålingspraksis som rammet misbrukerne enda hardere, men tok likevel til orde for heving av strafferammen.

Ved lovendring 12. juni 1981 økte derfor strafferammen i § 162 til 15 år, men justis var ikke fornøyd. Departementet presset umiddelbart på for videre fullmakter, og ba i brev av 1. oktober 1981 om at Straffelovrådet skulle komme med forslag til ytterligere endringer av strafferammen. Straffelovrådet [svarte](#) i NOU 1982: 25 *Narkotikalovbrudd, ran og heleri* at det ikke var noen grunn til en skjerpning av straffeutmålingspraksis, blant annet ut fra at Norge i nordisk sammenheng «stort sett [var] det strengeste land på dette område, ikke bare med hensyn til strafferamme, men også med hensyn til utmålingen i konkrete saker». Ifølge Straffelovrådet burde det være forholdsmessighet mellom forbrytelse og straff, og ut fra en sammenligning med straffen for andre lovbrudd lå narkotikastraffene på et nivå «som må vekke betenkeligheter overfor en ytterligere skjerpelse». Videre understreket Straffelovrådet at det ikke var grunn til «å vente noen særlig allmennpreventiv virkning av en skjerpelse av straffenivået», men juristene på lovavdelingen var lojale til

lovgiver og et forslag som innebar en utviding av strafferammen til 21 år, ble likevel fremmet. Som ved forrige revisjon av § 162 var det potensielt enda grovere fremtidige narkotikalovbrudd og symboleffekten av strafferammen som ble trukket fram som vektige moment til støtte for dette.

Straffelovrådet var klar på at en heving av strafferammen burde begrenses til visse typer stoff, men Justis så bort fra dette. Diskusjonen om maksimumsstraffen for de groveste narkotikaforbrytelser skulle være 15 år eller heves til fengsel i 21 år ble isteden [skildret](#) som overdimensjonert, og også cannabis ble inkludert. Departementet ville ikke høre snakk om differensiering av strafferamme med grunnlag i at stoffene hadde forskjellig skadepotensial, og den 8. juni 1984 ble strafferammen utvidet til 21 år. Det er en regel i jussen at jo strengere lov desto strengere er kravene til lovgivningen, men var det noen jurister som sto opp for effektiv minoritetsbeskyttelse?

Om vi ser på andre forbrytelser som av lovgiver har plassert i kapittel 23 om vern av folkehelse og det ytre miljø, sammen med narkotikalovbruddene, har det skjedd en utvikling. Strafferammen for «allmennfarlig forgiftning» er for eksempel redusert fra 21 til 15 år, dermed er det mer klanderverdig å gjøre seg skyldig i omgang med et større parti cannabis enn å forsettlig spre «smittestoffer eller smittestoffprodukter gjennom luft, vann, jf. straffelovens § 238. Det er også tilsynelatende mer klanderverdig å ha omgang med en betydelig mengde narkotika enn forsettlig å tilsette «gift eller stoffer med tilsvarende virkning i næringsmidler eller andre gjenstander bestemt for alminnelig bruk eller salg» og dermed «[volde] allmenn fare for liv eller helse» eller «[forårsake] forgiftning som medfører fare som nevnt», jf. §§ 232 og 239. Når dette er status for lov og rett, er det ikke opplagt at Justis har sviktet fagansvar?

Astrid Skretting [uttalte](#) i 1991 at «Blant jurister er det bred enighet om at straffeutmålingen for narkotikaforbrytelser ikke er i samsvar med straffenivået for øvrig og at dette er et problem i norsk rettspleie.» Det fremstår opplagt som om Justisministeren er av en annen disposisjon, men hva gjør det med politiet når jurister stiller seg til disposisjon for politikere som vil straffe på tvilsomt grunnlag? Burde juristene på lovavdelingen ha advart heller enn å støtte opp om lovgivers signaler?

Kan du tenke deg hvor vi hadde vært i dag om lovavdelingen etter NOU 2002: 04 hadde hatt integritet til å stå imot politisk press, eller om jurister i 1994 hadde fulgt opp Andenæs sitt forsøk på debatt?

Kjell Andorsen skrev i *Kritisk Juss* i 1995 at «Hevningen av straffenivået i narkotikasaker har et paradoksalt og nærmest desperat preg».⁸ Målet var et narkotikafritt samfunn, og som Andenæs påpekte, «da problemet likevel økte, så man det som et bevis på nødvendigheten

⁸ Andorsen, Kjell V., *Straff og narkotika, hvor går vi?* *Kritisk Juss* 1995, 104-113

av strengere straff».⁹ Dette er logikken som har drevet frem økte strafferamme. Allikevel, forarbeidene til straffeloven 2005 [inneholder](#) en lengre drøftelse av hvordan lovgiverne bør nærme seg spørsmålet om hvilken atferd som skal belegges med straff. Lovgiverne oppstiller tre grunnleggende prinsipper som skal styre kriminaliseringsvurderingen. Departementet utlegger prinsippene slik:

Skadefølgeprinsippet bør være utgangspunkt og grunnvilkår for kriminalisering: Atferd bør bare gjøres straffbar dersom den fører til skade eller fare for skade på interesser som bør vernes av samfunnet. I tillegg må to andre kriterier vurderes for at loven skal sette straff for en bestemt atferd: (1) Straff bør bare brukes dersom andre reaksjoner og sanksjoner ikke finnes eller åpenbart ikke vil være tilstrekkelige. (2) Straff bør bare brukes dersom nyttevirkningene er klart større enn skadevirkningene.

Utgangspunktet for kriminaliseringsspørsmålet er således skadefølgeprinsippet, hvilket vil si at det er normalt bare den skadelige atferd straffelovgivningen bør ramme. Forutsatt at atferden er skadelig, gjelder ytterligere to begrensninger. Begrensningen departementet peker på i punkt (1) i sitatet, kalles i det følgende for subsidiaritetsprinsippet, og den de peker på i punkt (2) for hensiktsmessighetsprinsippet. Lovgivernes fremgangsmåte, der de baserer kriminaliseringsspørsmålet på anvendelsen av disse tre prinsippene, kalles for prinsippstyringen av strafferettspolitikken og Straffelovkommisjonen regnet prinsippene som «sentrale momenter for om en handlingstype bør være straffesankjonert».

Etter straffelovkommisjonen er prinsipiell styring derfor vektlagt av norske myndigheter. Kriminaliseringsprinsippene oppstilles i [Ot.prp.nr.90 \(2003–2004\)](#) om straffelovens alminnelige del, som dannet grunnlaget for [lov 20. mai 2005 nr. 28](#) om straff. Dermed «underskrev» Stortinget på prinsippene før de hadde fått anledning til å se hvilke konsekvenser de ga anvisning på i konkrete saker. Justisdepartementet la til grunn at en slik fremgangsmåte best ville tilrettelegge for en «bred og prinsipiell debatt» om kriminaliseringsspørsmålet, ettersom konkrete enkeltspørsmål ikke ville skygge for en debatt om de overordnede utfordringene som straffelovarbeidet ga opphav til. Har ikke allikevel slik debatt uteblitt på rusfeltet? Har ikke forbudstilhengere satt premissene for debatten?

Prinsippstyringen innebærer en nyvinning vurdert opp mot den pragmatiske tilnærmingen til kriminaliseringsspørsmål som har vært rådende i norsk rett. Nyvinningen består i at prinsippene skyver i forgrunnen de generelle verdiene som vurderes som særlig grunnleggende ved avgjørelsen av kriminaliseringsspørsmål, for det skaper et begrunnelsesproblem for lovgiverne dersom de ikke ønsker å åpent fravike prinsippene.

⁹ Andenæs, Johs., Liberalisering av Narkotikalovgivningen, Lov og Rett 1994 (625-28)

Utfordringen for prinsippstyringen er derfor, som Førstestatsadvokat Thomas Frøberg har påpekt i *Prinsippstyring i strafferettspolitikken*,¹⁰ at fasadebegrunnelser kan brukes til å omgå problemet og at «faren for kamouflasjebegrunnelser øker proporsjonalt med størrelsen på spriket mellom prinsippene og de resultatene lovgiverne ønsker å nå.» Vi berører med dette et viktig spørsmål for lov og rett, for gjelder ikke dette for narkotikalovgivningen? Har ikke fasadebegrunnelser som «folkehelse», «signaleffekt», og «forsvar av samfunnets moral» videreført straff på tilbakeviste premisser i over 20 år?

Forsvaret minner om at Straffelovkommisjonen anbefalte avkriminalisering av rusbruk ut fra skadefølgeprinsippet, samt at Rusreformutvalget avviser straff. Det er ingen forskning som tyder på at forbudet har levd opp til intensjonen om å fremme folkehelse, ei heller en positiv signaleffekt, og Førstestatsadvokat Thomas Frøberg påpeker i samme artikkel utfordringer forbundet med fasadebegrunnelsene. Han gjør oppmerksom på at «Et bredt definert skadefølgeprinsipp kan utgjøre en vel så stor trussel mot den personlige autonomi som for eksempel en sterkt moralistisk straffelovgivning», og at «under slike forhold blir prinsippene først og fremst et kraftig retorisk virkemiddel, idet de ikler politiske vurderinger en språkdrakt som gir inntrykk av at kriminaliseringen er i overensstemmelse med de idealer vi mener straffelovgivningen skal tilgodese.» Er ikke dette et problem i ruspolitikken? Er ikke prinsippene som skulle tøyse statens maktapparat i realiteten blitt til et slagkraftig virkemiddel for inngrep i den private sfære?

Alt tyder på det, for ironisk nok er prinsippet om likhet for loven eneste grunn til at forbudet består. Det var derfor rusmisbrukere ikke ble unntatt straff i den politiske prosessen rundt rusreformen, og også Rushåndhevingsutvalget vektlegger prinsippet i totalitær retning, med fokus på om avkriminalisering av tyngre brukergrupperinger er i strid med det strafferettslige likebehandlingskravet. Men hvem andre enn politistatens disipler vekter likhetsprinsipper til inntekt for despotiet? Blir ikke ettertidens dom tung å bære?

Det er klart at likhetsprinsippet forbyr all usaklig forskjellsbehandling når straff er involvert, og at mer helhetlig tenkning innebærer at de illegale stoffene reguleres på lik linje med alkohol og tobakk. Dette var, som vi har sett, løsningen for straffelovkommisjonens flertall. Etter rusreformrapporten er grunnlaget for å avvise straff enda klarere, og hvis det følger av uskyldspresumsjonen at bevisbyrden for straffeskyld påhviler påtalemyndigheten, kan signaleffekten og gode intensjoner rettferdiggjøre et forbud? Når en av tre 16-30 åringer har prøvd cannabis, og straff videreføres på tilbakeviste premisser, er ikke signalet som sendes at makten er korrumpert?

I Norge hviler den fungerende strafferetten på en bred allmennpreventiv planform og dette er tydelig i narkotikasaker. Norge er blant Europas strengeste land når det gjelder straff

¹⁰ Kritisk Juss 2010 s 38-63 – (KRJU-2010-38)

for narkotika, både når det gjelder hvilke stoffer som omfattes og når det gjelder straffens styrke. Samtidig ligger vi også i Europatoppen når det gjelder antallet tunge rusmisbrukere, overdoser, og dødsfall. Likevel begrunnes straffutmåling i narkotikasaker ofte med allmennprevensjon, som for eksempel [Rt-2005-343](#): «Ved utmåling av straff for grove narkotikaforbrytelser vil de allmennpreventive hensyn veie tungt». Men vil de det? Vet vi at strenge straffer har en slik faktisk effekt, eller er det i realiteten her snakk om en fordømmelse av en handling, uavhengig av straffens virkninger for narkotikaomsetningen?

Det eneste som er sikkert, er at det ikke henvises til noen undersøkelser som ligger til grunn for slike antakelser om straffens påståtte virkning for allmennheten. Allmennprevensjonsargumentet skjuler i stedet et rettsløst landskap, og vi ser heller aldri noen empiriske henvisninger i norsk rett som støtte for allmennpreventive argumenter. Men bør ikke straff begrunnes på en bedre måte enn antakelser i form av rene gjetninger uten forankring i virkeligheten på annen måte enn hva dommere tror (og kanskje egentlig bare håper) vil ha effekter? Hvis det er usikkert og vanskelig å måle den faktiske sammenhengen mellom valg av reaksjonsform og handlingens hyppighet, hvorfor bruke allmennprevensjonsargumentet som begrunnelse for straff og utmåling i det hele tatt, når det er så alvorlige forhold vi snakker om?

Allmennprevensjonen hviler på et nødvendig premiss; at den faktisk virker. Dette reiser et omgående spørsmål til strafferettsvitenskapen og til den praktiske begrunnelsen: Hvorfor er den ikke i større grad empirisk fundamentert? Det virker som om man helt har skjøvet ut de empiriske vitenskapene fra et felt som i så stor grad er empirisk begrunnet. For eksempel [heter](#) det i Ot.prp.nr.90, pkt. 6.3.1: «Gjenstand for behandling her er bare straffens tilsiktede virkninger», men hvorfor er det bare de tilsiktede og ikke de faktiske virkningene som er av interesse i et prevensjonsperspektiv?

Morten Kinander har reflektert over dette. Mye av det vi har delt over er hans tanker, og som han [sier](#): «Alternativene synes i realiteten kun å være to. Enten så orker man ikke å foreta en empirisk undersøkelse av rettens virkninger, eller så har det vist seg vanskelig å faktisk dokumentere de ønskede resultatene uten at man av den grunn vil gi opp troen på at det virker. Det gjøres i hvert fall ikke noe forsøk på å vise den empiriske realiteten i det man mener er en faktisk konsekvens av straffen. Det er oppsiktsvekkende. Og hvorfor skal det være de tilsiktede virkningene som er gjenstand for behandling? Er dette et utslag av ren ønsketenkning om hvordan man vil straffen skal fungere? Hva departementet gjerne skulle ønske var virkningene av straffen, er i et begrunnelsesperspektiv saken helt uvedkommende. Dette blir som om en meteorolog kun skulle melde om det tilsiktede været. Man sier at noe eksisterer, men ikke kan måles, og at dette er det egentlige grunnlaget for straffen. Denne betydningen av allmennprevensjon kan selvfølgelig ikke utelukkes, men den kan like lite bekreftes. Den er med andre ord like riktig som den er gal. Og det er ikke et holdbart utgangspunkt for en strafferettsvitenskap».

Argumentasjonen som opprettholder forbud er altså et problem for rettsvitenskapen, idet undersøkelser viser at det er liten sammenheng mellom utbredelsen av narkotika og reaksjonsformene. Likevel forutsettes det rett og slett en forbindelse, noe som er forståelig når man ikke opererer med *andre* begrunnelser for å straffe enn straffens påståtte virkninger. Da ender det med at man helt lukker øynene for den verden man skal regulere, hvilket ruspolitikken er et eksempel på. Fordi lovgiver sviktet sitt fagansvar etter NOU 2002: 04, genererte rettssystemet gjennom 2000-tallet hele 65 480 straffedommer for brudd på straffeloven og nesten like mange for brudd på legemiddeloven. Samtlige kunne vært unngått om juristene hadde fulgt opp Johs Andenæs sitt forsøk på å fremme en prinsipiell debatt, men offentlig panikk hadde innen da svekket fagfeltet og ingen sørget for effektiv minoritetsbeskyttelse.

På 2010-tallet fortsatte derfor vilkårlig forfølgelse. Innen da var riksadvokaten og domstolene informert om koblingen til fortidens heksejakt, men prøvelsesretten for narkotikalovbrytere ble avvist. Høyesterett tilkjente lovgiver full tillit i 2010, da forbudet første gang ble bestridt, og 88 058 reaksjoner for brudd på straffeloven fulgte dette tiåret. Igjen kan vi legge til nesten like mange reaksjoner for brudd på legemiddeloven, og alt dette kunne vært unngått om påtalemyndigheten i 2008 hadde forberedt saken korrekt for domstolene.

Dette ble ikke gjort fordi statsadvokaten sviktet lederansvar. Vitnene fra påtalemyndigheten vil dokumentere statsadvokatenes og den høyere påtalemyndighets svikt av rettsikkerheten og det var ikke før 2018, nesten 20 år etter at Straffelovkommisjonen avsluttet sitt arbeid, at lovgiver måtte hankses med rettigheter. Det ble mer og mer opplagt at forbudet gjorde vondt verre, og internasjonale trender gjorde at rusreform meldte seg. Rusreformutvalget ble et nytt nederlag for forbudet, men atter en gang svarte lovgiver med å avvise sitt eget bestillingsverk, og hva sier dette om den politiske prosessen? Kan lovgiver avvise så viktige funn uten å tape legitimitet? Må ikke politiet derfra revurdere forpliktelser til politiloven?

Om Storting, Justisdepartement og Politidirektorat svikter, pålegger [Politiloven](#) den enkelte tjenesteperson «å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig». Er det ikke der vi er i dag?

Siden 2009 har [Riksadvokat](#) og [Justisdepartement](#) vært informert om vilkårlig forfølgelse på rusfeltet, men ingen har tatt ansvar for bruken av straff. Til tross for en forpliktelse til å kvalitetssikre lovgivning, forblir de forfulgte uten [effektivt](#) rettsmiddel, og dette setter den enkelte tjenesteutøver i en kinkig situasjon. Hvis forbudet har samme problem med menneskerettigheter som rase- og homofililovgivning, men verken Storting, Justisdepartement, eller Politidirektorat har tatt konsekvensene av menneskerettsbrudd, må ikke politiet rydde opp?

Politijuristenes leder Are Frykholm etterlyste i [april](#) 2021 lederansvar. Grunnet manglende legalitetskontroll, uttalte Frykholm at lappetappeløsninger ikke holder mål og at en mer grunnleggende gjennomgang måtte til, men ansvarsfraskrivelsene på toppen fortsetter. Dette påtvinger politifolk et vanskelig valg, for må dere ikke enten ta del i overgrep eller stå opp mot systemisk ukultur?

Det krever integritet å ta ansvar for rettsikkerhet i tider med panikk. Allikevel, politiet [skal](#) «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet», og er det noe som truer «borgernes rettsikkerhet» mer enn offentlig panikk?

Du forstår nå kanskje bedre hvorfor den danske politimannen Lars Kragh Andersen så seg nødt til å opponere mot regjeringens politikk. Andersen skrev i 2010 et avisinnlegg hvor ledelsen ble [anklaget](#) for å lukke øynene for overgrep og hvor politimannen sa at han ikke ville håndheve narkotikaloven. Andersen måtte slutte i politiet etter denne episoden, men fortsatte sin aktivisme. Han startet firmaet «Narkotikasalg for frihet», hvor den tidligere politimannen [annonserte](#) salg av cannabis gjennom blant annet Justisministerens Facebook side for å utfordre et skakkjørt lovverk. Det skal mye til før politifolk går til et slikt skritt, men har ikke LEAP noe å lære? Har selv politiet vært for tro til makten?

Vi har allerede sett svikten etter at straffelovkommisjonen anbefalte likebehandling med alkohol og tobakk, og at lovgiver, etter så sterk kritikk som Rusreformutvalget kom med, burde sørget for en utredning som vurderte et regulert marked målt opp mot et kriminelt. Når det ikke skjedde, sørger manglende integritet og systemsvikt for at ruspolitikken fortsetter på et konstitusjonelt sidespor?

Prinsipielle hensyn

Det må være ille for en politimann å erkjenne omfanget av ruspolitikken problem. I 60 år har gode intensjoner hos politifolk gitt vei til en dyster sti av overgrep, nettopp fordi ledelsen har sviktet, og nedprioritering av rettighetsjuss er resultatet. Rolleforståelsesutvalget påpekte dette problemet, som er ensbetydende med ukultur, og Paul Hunt, FNs tidligere spesialrapportør for retten til høyest oppnåelige helsestandard, sa en gang at de internasjonale narkotikakontroll- og menneskerettighetssystemene eksisterer i parallelle universer. En konvergens av de to universene er i gang, og FN går stadig lenger i retning av et regulert marked. Som Volker Türk, FNs menneskerettighetskommisær, [uttalte](#) den 5. februar 2024:

To turn an economy away from the cultivation of illicit crops, it is important that communities – including farmers, women and Indigenous Peoples – are meaningfully consulted on options for alternative livelihoods. We also need measures that can take

control of illegal drug markets, such as responsible regulation that can eliminate profits from illegal trafficking, criminality and violence.

Med tanke på at verdenssamfunnet går i retning av regulering for å innfri folkerettslige forpliktelser, mens norske jurister gjør det mulig for regjeringen å gå andre veien, er Norges status som rettsstat truet?

Den norske regjeringen sidestiller forbud med solidaritet i praksis, men vi snakker mer sannsynlig om byråkratisk vanstyre av uvanlig destruktiv karakter. Det er derfor Rusreformrapporten var nedslående for lovgiver, og både Oslo-politiet og Oslo Statsadvokatembetes innspill til Rushåndhevingsutvalget er på linje med forvaret. Statsadvokatene [erkjenner](#) at dagens situasjon innebærer krevende regler å håndtere. De ba utvalget derfor klargjøre om politiet skal etterforske og avdekke bruk av narkotika eller ikke, hvilket innebærer en rettighetsanalyse, og også Oslo politidistrikt støtter avklaring fordi dagens rettstilstand gjør det vanskelig å likebehandle saker. Politiet ba [derfor](#) utvalget ta «stilling om likhetsprinsippet også tilsier en kraftig reduksjon i straffenivået for rekreasjonsbrukerne», og om svaret var negativt ville politiet at utvalget tok «stilling til om forskjellsbehandlingen reelt sett er forholdsmessig», hvilket innebærer en analyse som veier individets rett til frihet mot samfunnets behov for beskyttelse.

Dette ble ikke gjort, og straffens tvilsomme fundament vil skaper mer usikkerhet helt til forholdet til Grunnloven klarlegges. Spørsmålet er avgjørende for en helhetlig rusreform, hvilket Hurdalsplattformen er helt tydelig på at regjeringen skal legge fram, og først når Ansvarlighetsloven er kommet til anvendelse kan strafferetten tas inn i et nytt paradigme. Først da kan juss som fagfelt komme til sin rett etter at rettsvesenet i 60 år har forfalt, for Rushåndhevingsutvalget er resultatet av justisministerens politiske spill, og terskelverdier opprettholder en blindsoner slik at forbudet kan fortsette.

Så la oss snakke om terskelverdiene. Lovgiver og Høyesterett bruker dette kastesystemet for å skille mellom kjøp og salg, hvilket fungerer dårlig. Ett gram cannabis kan deles like mye som 20 gram kan røykes alene, og problemet med vilkårlig forfølgelse fortsetter. Vi skal se mer til det, men om tilbud og etterspørsel ikke vris til en offer- og overgriperkontekst, hvorfor skille kjøp fra salg? Hvordan avgjør ett eller hundre gram om brukere kan sykeliggjøres eller demoniseres?

Rushåndhevingsutvalget hadde rett i at terskelverdiene er uten juridisk eller medisinsk grunnlag, men dette systemet ble fastsatt av Høyesterett i 2022 for å gi lovgivers signaler rettslig vekt. Til tross for dette har ingen forklart hvordan ulike stoffmengder avgjør om brukere skal sykeliggjøres eller demoniseres og både «signaleffekt» og «spredningsfare» forblir svak begrunnelse for straff, uten empiri. Vi har sett at verken Justisministeren eller andre jurister kan forklare forskjellsbehandlingen på rusfeltet, og det skal ikke mye til for å

innse at terskelverdier er ubrukelige retningsanvisere for straff. Hva er da poenget? Er terskelverdier et resultat av manglende vilje til selvinnsikt?

Det fremstår som om terskelverdiene reelle nytte er at de gir forbudstilhengere et grunnlag for å leve uten skam i en brytningstid. Terskelverdiene har vist seg uten et prinsipielt fundament og Høyesterett har brukt signaler fra lovgiver for å finne en grense som fritar for straff: ettersom avkriminaliseringen går fremover – og lovgivers signal modnes – kan grensen forventes å bli hevet til siste forbudstilhenger har dødd og verden kan tilpasse seg en mer helhetlig standard for menneskerettigheter. På denne måten kan de ansvarlige se vekk fra parallellen til tidligere totalitære eksperimenter, men er dette en holdbar løsning? Er det ikke å la ofrene bære undertrykkernes byrde?

Forbudstilhengere setter ikke pris på rettighetsjuss fordi de har vridt tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst. Slik blir brukere umyndiggjort og selgere demonisert. Men er det ikke samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende bruksmønstrene for lovlige og ulovlige stoffer?

Hvis det er samme lov om tilbud og etterspørsel og samme varierende brukermønstrene, er det riktig å se narkotikahandel i en offer- og overgriperkontekst? Avslører ikke dette en blindsonerom som bør belyses?

Hvorfor gå bort fra det tradisjonelle målet om skyld? Normalt, det være seg kniver, økser, eksplosiver eller lovlige rusmidler, er sosial ringeakt og moralsk klanderverdighet forbeholdt dem som misbruker et produkt, ikke de som tjener på salget: Hvorfor har en cannabisselger mer skyld enn en misbruker? Hvorfor fortjener narkotikaselgere verre straffer enn mordere og folk som voldtar barn? Om ikke jurister kan forsvare slike lover, hvorfor fortsetter politiet sin kamp for maktmidler og straff, 22 år etter at straffelovkommisjonen påpekte et misforhold?

Mens lovgiver og politi tidligere fremstilte all bruk av illegale stoffer som misbruk er det få som gjør det samme i dag og forskning tyder på at det er samme varierende brukermønstre som for alkohol. Men om ikke all bruk er misbruk, hvorfor vris tilbud og etterspørsel til en offer- og overgriperkontekst? Hvorfor er narkotikaselgerne så ille?

Politifolk kan vanskelig svare på dette spørsmålet, ettersom tyranni og autonomi er motsetninger i et meningsbærende univers. Vi vet at brukere heller vil ha med selgere å gjøre enn politiet og mens selgere har tilbudt en vare det er gode nok grunner til å bruke, har politiet tilbudt umyndiggjøring, tvang, og frihetsberøvelse. Hvis menneskerettighetene beskytter bruk, som stadig flere domstoler hevder, har ikke politiet et større etisk problem enn selgere? Har ikke de som ledet an i utryddelsen mer å svare for?

Spørsmålet berører forbudets kjerne, moralen som forsvarer forfølgelse. Som Riksadvokaten erkjente i høringsuttalelse til Rusreformutvalget er forskjellsbehandlingen av rusbrukere et paradoks, hvilket sliter på lovens autoritet: Kan ideen om god og dårlig moral være snudd på

hodet? Kan det være årsaken til at panikk videreføres, og kan prinsipiell tenkning helbrede samfunnet?

Poenget med ruspolitikken, bare ikke uttalt, er å gjøre rusbruk så farlig som mulig. All bruk betraktes som misbruk, det er ingen kvalitetssikring, og jo verre brukerne har det desto mindre lukrativt er det for andre å bli «narkomane». Forbudstilhengerne satser derfor på straff for å holde rusbruk nede, men kan folk ha tillit til den politiske prosessen? Om ikke skillet mellom lovlige og ulovlige stoffer er rasjonelt, kan borgere lære annet av ruspolitikken enn å gjennomskue hyckleri?

Politiets [innbyggerundersøkelse](#) viser at av 100 spurte, har 72 tillit til politiet. Politidirektøren er fornøyd, men kritikere [mener](#) at hvis bare de med erfaring hadde blitt spurt så hadde tillitten vært lik null. Tenker du at narkotikalovgivningen har styrket tilliten til politiet eller svekket den?

Er det noe som tyder på at lovgiver vet bedre i spørsmål om rusbruk enn den enkelte borger? Har ikke lovgiver flere ganger sett vekk fra ekspertutvalg for å videreføre politikk på tilbakeviste premisser? Viste ikke pandemihåndteringen i 2020-23 hvor lett frihetsrettigheter forkastes og hvor ivrig totalitære løsninger omfavnes?

Det er ikke lenger tabu å overføre jussens prinsipper på rusfeltet, og stadig flere går ut mot et regime som sliter med Grunnloven. Advokat Anne Kristine Bohinen har [anført](#) at den lave straffbarhetsgrensen i trafikken medfører en «krenkelsesfest» overfor mennesker som velger et alternativt rusmiddel til alkohol, og det er kjent at grensene bygger på [manglende](#) vitenskapelig grunnlag. Mens det er en klar sammenheng mellom alkoholverdier i blodet og nedsettelse av kjøreferdigheter, kan man ikke si det samme for cannabis, men allikevel har 28.000 bilister blitt straffet for ruskjøring, selv om de ikke nødvendigvis har vært ruset. Er ikke dette i strid med det grunnleggende prinsipp om at staten kun straffer borgere som har utvist klanderverdig atferd?

I forbindelse med Høyesteretts behandling av grenseverdiene for THC i trafikken, våknet jurister til den tvilsomme tilstanden for lov og rett. Advokat Torkjell Øvreboe fortalte om en jussprofessor som [sammenlignet](#) situasjonen med hekseprosessene:

I en hekseprosess fra middelalderen hadde en forsvarer anført at det ikke fantes hekser. Dommeren hadde svart at det selvsagt finnes hekser, siden man hadde innført lover mot dem. Samme type argument møter man også i dag. Retten konkluderer med ruspåvirkning fordi loven sier at de skal anses som ruset. Imidlertid er dette en påstand uten vitenskapelig belegg, på samme måte som å hevde at det eksisterer hekser.

Hva tenker du om slike paralleller? Er lærdommen relevant og kan historisk kontekst hjelpe samtiden videre?

All ære til jurister som ser forbindelsen til tidligere tiders vilkårlige forfølgelse, men hvorfor stoppe innsikten ved grenseverdiene i trafikken? Hvis man erkjenner at trafikkregimet ikke er nødvendig og forholdsmessig, hvordan unngå å se det samme problemet for forbudet?

Sett fra Grunnlovens perspektiv vitner det om kognitiv dissonans å ikke erkjenne et større bilde. Det er tross alt ikke bare i trafikken at grenseverdier er uten vitenskapelig hold og at straff videreføres i strid med rettsstatsprinsipper. Også for cannabisbruk generelt mangler empiri som forsvarer straff og forbudet videreføres fordi grunnlovens prinsipper er uten vekt. Sett fra jussens perspektiv er statens skjønnsmargin større for inngrep i trafikken enn i hjemmet, så avsløres ikke et problem for ruspolitikken generelt?

Som vi har vært inne på, viser innspill til Rushåndhevingsutvalget fra Oslo politidistrikt, Oslo Statsadvokatembeter, Politihøgskolen, og en rekke andre aktører at en gjennomgang av rettsikkerheten er nødvendig. Fordi ingen utredning er gjort består en blindsoner, men Justisminister Mæland [innrømmet](#) at det er «veldig krevende vurderinger, bevisvurderinger og skjønnsvurderinger» som politiet må ta stilling til i møte med rusbrukere, og at en politijurist ikke alltid er tilgjengelig. Vi ser av riksadvokatens rapport at politiets vurderinger systematisk har vært utilstrekkelige, så er Rushåndhevingsutvalget egnet til å trygge? Kan ikke brukere forvente at stripping og ransakelse avhenger av om de møter politifolk fra miljøet rundt tidligere NNPF?

Vi vet etter 60 års jakt på rusbrukere at det eksisterer en ukultur i politiet, og en statsadvokat fra tidligere Norsk Narkotikapolitiforening (NNPF) har hevdet at Riksadvokatens retningslinjer ikke vil endre mye. Vi kan se på Rushåndhevingsutvalget at denne fraksjonen har sterke røtter, men politiet er delt. Det er først og fremst representanter for tidligere NNPF som ønsker å straffe på tilbakeviste premisser, mens LEAP Scandinavia representerer en motpol. Sistnevnte gruppering har lenge jobbet for en helhetlig ruspolitikk, og er det ikke logisk å se til dette miljøet om politiets rykte skal bedres? Etter Rolleforståelsesutvalgets rapport, bør ikke politi- og påtalemyndighetens innsats reformeres i tråd med grunnlovens verdier?

Vi har sett problemet med terskelverdier og Riksadvokaten har akseptert prinsippet om å gå fra straff til hjelp i større narkotikasaker. Som sagt i hørings svar til rusreform:

I dag er vi der at selv meget alvorlige narkotikalovbrudd møtes med alternative straffereaksjoner hvis det vurderes som den beste individualprevensjonen. I en høyesterettsdom avsagt i august i fjor ble en 46 år gammel kvinne som hadde misbrukt narkotika i om lag 30 år, dømt til betinget fengsel på vilkår om narkotikaprogram med domstolskontroll for befatning med nær 10 kilo metaamfetamin. Den alternative ubetingede fengselsstraffen, og den subsidiære straffen ved brudd på vilkåret, var fengsel i seks år. Høyesterett anså at en slik betinget reaksjon gjorde det langt mer sannsynlig at hun ikke ville falle tilbake til rusbruk og ny kriminalitet, og det ble

avgjørende for resultatet (i tillegg hadde det gått lang tid fra handlingen ble begått). Riksadvokaten anser dommen som et utslag av det etter hvert alminnelige syn at langt kommende narkomane som er motivert for endring, trenger annen oppfølging og et annet innhold i straffen enn hva soning av fengselsstraff innebærer. Dommen er således uttrykk for den tilnærming vi deler, nemlig en dreining fra straff til hjelp.

Hvordan er dette annerledes for andre som har forbrutt seg mot straffelovens § 232? Forskning tyder på at ideen om narkohaien er politisk fiksjon og at flertallet som sitter på lange dommer er brukere. Undersøkelser viser også at jo lengre straff, desto vanskeligere er veien tilbake til samfunnet, og er det ikke rimelig å anta at samfunnet tjener mer på en betinget dom enn år i fengsel? Forebyggende ser dette ut til å være den beste løsningen, så hvorfor opprettholde straff?

Vi har sett problemet med å vektlegge allmennpreventive hensyn, og ingen dommere bør vektlegge dette momentet i en rettighetsanalyse. Kriminolog Sverre Flaaten har påpekt at de fleste dommere personlig er meget skeptiske til ideen om at forbudet har individ- eller allmennpreventiv effekt,¹¹ og dersom slike hensyn brukes for å beholde straff betyr det at noen ofres for at andre ikke skal gjøre det samme. Likevel avhenger demonisering av narkotikasalg av at tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst, og ingen kan forklare hvorfor. I stedet for å straffe av gammel vane, burde ikke politiet sparke egen ledelse? Når halvparten av Europas borgere og store deler av USA har legalisert tilsvarende handlinger, er det ikke pinlig å fortsette heksejakten?

Arbeidet til Ronald Keith Siegel, en amerikansk psykofarmakolog som var førsteamanuensis i forskning ved Instituttet for psykiatri og atferdsvitenskap ved Universitetet i California, Los Angeles, motsier at staten har en legitim statlig interesse i narkotikabekjempelse. Gjennom sin karriere var Siegel konsulent for flere statlige kommisjoner. Forskningen fokuserte på effekten av stoffer på menneskelig atferd, inkludert en rekke kliniske studier der frivillige mennesker tok medisiner som ketamin, LSD, cannabis, meskalin, psilocybin og THC, og når han vitnet i 2005 om langtidseffektene av metamfetamin og kokainbruk i Robert Blake-drapssaken, beskrev juryens formann Siegel som «et av de mest overbevisende vitnene».

I sin bok *Intoxication* hevder Siegel at å søke endrede bevissthetstilstander er en naturlig del av vår biologi, omtrent som driften etter drikke, mat og sex. Han anser dette som en fjerde drift, og hvis vi anerkjenner søken eller transcenderende opplevelser som del av vår biologi, gir kriminalisering av rusopplevelser mening?

¹¹ «På spørsmål om deres syn på allmenn- og individpreventiv effekt av straff i forhold til narkotikalovbrudd, er dommerne nærmest desillusjonerte. De færreste synes begrunnelsen i allmenn- og individpreventiv effekt er treffende eller anvendelig. Verken den allmennpreventive [eller] den individpreventive effekten fungerer som meningsbærende for dem i relasjon til narkotikalovbryteren.» FLAATEN, *HEROINISTER OG KONTORISTER* (2007), s.175

I *Human Rights and Drug Control* kobler Melissa Bone, lærer i strafferett ved universitetet i Leicester, Siegels argument til menneskerettigheter. Hun skriver om narkotikabruk som en fjerde drivkraft:

Denne forestillingen samsvarer med menneskerettighetsfundamentalisme og ideen om at rettigheter er forankret i selve menneskets natur. Dette perspektivet erkjenner at menneskerettighetene har menneskeheten som sitt opphav, siden det er visse verdier, sosiale normer og behov som deles på tvers av alle kulturer, og derfor er noen behov ikke lokale, men menneskelige. Selv om menneskerettighetsfundamentalisme er gjenstand for kritikk, er hensynet til at rettigheter stammer fra vår menneskelige natur verdt å vurdere. Faktisk, hvis menneskerettighetene beskytter den menneskelige tilstanden ved design, og menneskelig narkotikabruk er et naturlig fenomen forankret i vår felles menneskelighet, så kan menneskerettighetene brukes til å bekrefte rusbruk som et menneskelig behov på en måte som kan hjelpe mennesker til å vokse og blomstre.¹²

Hvis rusbruk er en naturlig del av menneskelivet, forklarer det hvorfor narkotika har vunnet narkotikakrigen. Det forklarer også hvorfor forbudet har svekket statens autoritet, og så bør ikke politiet se en større visjon enn å føre krig mot den menneskelige tilstanden?

Justis sier i [brev](#) av 1. juli 2022 at «Regjeringen går imot en generell avkriminalisering av befatning med narkotika til egen bruk», og forsvaret forstår dette. Avkriminalisering er vanskelig å skille fra statlig beskyttet mafiavirksomhet, ettersom det kriminelle markedet vil øke i omfang, samtidig som kampen mot narkotika blir meningsløs. Ingen ansvarspersoner vil gi organisert kriminalitet bedre forfeste, men hvorfor ikke se til alkoholpolitikken?

Det er en kjent sak at kriminalisering på enkelte områder kan føre til dramatiske endringer i den samlede kriminalitet, og at dette var resultatet av alkoholforbudet etter 1. verdenskrig. Ønsket bak lovgivningen var å få vekk alkoholskader, sosiale tragedier, og kriminalitet i alkoholens kjølvann, men forbudet skapte så mye ny (og for stor del utilsiktet) kriminalitet at man etter få år innså at de ønskede effektene av lovgivningen var beskjedne sammenlignet med de uønskede. Dette er i dag ukontroversielt, og det er faglig [enighet](#) om at det samme gjelder for narkotikaforbudet. Hvilke andre grunner enn jakten på syndebukker er det da som opprettholder straff på rusfeltet? Hvorfor utsette brukere for terskelverdier så lave at de daglig må omgåse kriminelle? Hvorfor ikke tilby tryggere rammer?

I et kriminelt marked er det ingen kvalitetssikring, ingen beskyttelse mot svindel og ran. Det er fort gjort å få problemer, og om regjeringen vil «sikre en bedre livssituasjon og verdighet og redusere stigma for personer med rusproblemer», og ønsker føre en «kunnskapsbasert» ruspolitikk som «gjør det trygt å be om hjelp», er det forsvarlig å utelukke regulering? Kunne

¹² Melissa L. Bone, *Human Rights and Drug Control: A New Perspective* (2021) 36

ikke et regulert marked gjort hverdagen tryggere for samfunnet og enklere for politiet? Kunne det ikke redusert kriminalitet, sykdom, vold, lidelse, stigma og død?

Forsvaret spør fordi en mer helhetlig ruspolitikk mest sannsynlig ville tjent det norske folk. Justisministeren vil for eksempel hindre at unge verves til kriminelle gjenger, men forbudet dyrker kriminalitet. Mange unge foretrekker cannabis heller enn alkohol og kriminalisering sørger for at de omgås kriminelle. Jo bedre kontakter desto bedre kvalitet og tilbud, men til en pris av kaos og usikre fremtidsutsikter. De fleste som sitter på lengre dommer er derfor brukere, ikke bakmenn, og myten om narkotikahaien er politisk fiksjon. Rusreformrapporten gjør dette klinkende klart, men allikevel gjør forbudet brukere til selgere – og senere til innsatte – samtidig som et marked verdt hundrevis av milliarder overlates til kriminelle. Kan ikke ungdommen beskyttes bedre gjennom et alternativ? Kan ikke et regulert marked fjerne spenningen ved de forbudte stoffene?

Forsvaret spør fordi det er i disse baner Canada, Tyskland, Thailand, Uruguay, Malta, Mexico, og andre nasjoner tenker når menneskerettigheter brukes for å forsvare regulering. Et mer helhetlig perspektiv blir bare mer nødvendig og kan spare lovgiver for utfordringen som det er å skille brukere fra selgere og problembruk fra rekreasjonsbruk. Det finnes ingen gode svar på hvordan dette skal løses, men om målet er å få ned overdoser og hjelpe dem som trenger det, er ikke et regulert regime det som fjerner skam og stigma? Er det ikke det som i størst grad trygger brukere?

Regjeringen hevder å være på ungdommens side, men mange opplever forbudet som hyklersk. Brukere vil heller ha med selgere å gjøre enn politiet, og det er liten tvil om at forbudet svekker maktens autoritet. I stedet for å innby til respekt, er resultatet av forbud at illegale stoffer blir sett som et frihetssymbol: Kunne det ikke være en ide å se mer helhetlig på ruspolitikken? Kunne ikke dette reversert trenden?

Ansatte i politiet har ikke annet enn antagelser å gå på ettersom ingen utredning har vurdert et regulert marked. Likefullt er det få eksperter som tror at bruk vil øke betydelig, og mer sannsynlig at kriminaliteten vil synke til det nivå den var på 1950-tallet, før krigen mot narkotika fikk fart på statistikken. Det var i det minste dette nederlandske myndigheter konkluderte etter å ha sett på saken ([Human Rising](#) s. 136). Det ligger derfor i kortene at politiet bør være interessert i å avklare om retten til cannabisbruk inkluderer et regulert marked. Offentlig panikk er påvist, og er det ikke naturlig at stigma, utstøting, og overdoser er forbundet og at forbudet skaper mer problemer? Kan ikke likebehandling med alkohol bidra til tryggere rusmidler og økt incentiv til å oppsøke hjelpeapparat? Kan det ikke snu en utvikling som gjør brukere til kriminelle?

Vi ser at det er gode grunner for et regulert marked. Allikevel vil ikke lovgiver revurdere et kriminelt marked, og Høyesteretts og Justisdepartementets behandling fremstår som en forbrytelse mot lov og rett. Forsvaret spør derfor, kan folk ta for gitt at forbudet er godt og

at de som undergraver det er onde? Er målet om et narkotikafritt samfunn et verdig ideal når metodene skaper et stadig større helvete?

Grunnlovens § 94 sier at «Ingen må fengsles eller berøves friheten på annen måte uten i lovbestemte tilfeller og på den måte som lovene foreskriver. Frihetsberøvelsen må være nødvendig og ikke utgjøre et uforholdsmessig inngrep», men utredninger viser at gevinsten av straff er usikker, at omkostningene enorme, og ingen har påvist en nytteeffekt. Hva er da igjen av signaleffekten? Hva slags signal sendes ved å straffe på tilbakeviste premisser?

Verken statsråden eller lovavdelingen har forklart hvorfor brukere av andre stoffer enn alkohol bør umyndiggjøres og det gjenstår å se om forbudet oppfyller et legitimt formål når stadig flere land regulerer cannabis for å beskytte folkehelsen. Rusreformutvalget er klar på at straff ikke har hindret utbredelse av narkotika, og det er gode grunner for et regulert marked. Den viktigste er, som utvalget konkluderte, at ikke «begrunnelseskravet for strafflegging av disse handlingene er oppfylt». Om begrunnelseskravet for straff ikke anses oppfylt, er ikke dette god grunn til å regulere markedet? Er ikke dette all grunn som trengs?

Det er også andre grunner til å fjerne forbudet, slik vi gjorde med alkohol. Vi vet at forbud har store samfunnsmessige omkostninger, at det påtvinger brukere kontakt med kriminelle, og at det illegale markedet utgjør en trussel. Narkotikahandelen har i et halvt århundre korrumpert institusjoner som skal sikre et åpent samfunn, samtidig som en større prosent av befolkningen ofres. Dette er omkostninger som får liten oppmerksomhet, men hva innebærer verdighet: Er det et rusfritt liv for enhver pris, eller et liv hvor selvbestemmelse vektlegges?

I den grad et rusfritt liv vektlegges over selvbestemmelse, vil koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer være mindre åpenbar. Likevel er tyranniets essens alltid den samme og det narkotikafrie idealet avslører historiske paralleller: I den grad nordmenn har omfavnet dette idealet, har samfunnet fått hykleri og dobbeltmoral som fremmer forfølgelse; autoritetstro fraksjoner som støtter overgrep og angiveri; en politistyrke som slår inn dører på jakt etter syndebukker; og rettsstatsprinsipper som er satt til side. Hvordan er dynamikken i Norge forskjellig fra Orwells dystopiske litteratur? I den grad det narkotikafrie idealet vinner frem, er vi ikke utsatt for samme dynamikk som Tyskland under andre verdenskrig?

I den grad dobbeltmoralen på rusfeltet aksepteres, vil koblingen til fortidens undertrykkende kampanjer fremstå absurd. Akkurat som nazistene betraktet jøder som en trussel, vil forbudstilhengerne se narkotika som et problem, men det vil være vanskelig å se et større bilde. Forsvaret tilbyr derfor Professor i Statsvitenskap Bernt Hagtvets innsikt:

Ofte glemmer vi at nazismen ikke var en appell til brutalitet og hat. For dem som kom innenfor dens stråleglans, fremsto Hitler som sinnbildet på uegennytt, patriotisme, renhetslengsel, harmonidrøm og nasjonal gjenfødelse. Derfor fikk nazismen en slik tiltrekningskraft. Den ble ikke opplevd som en konfrontasjon med anstendigheten.

Nazismen maskerte sin brutalitet som idealisme. Nazismens fatale tiltrekningskraft lå i et estetisk-politisk program for å skape det nye ariske mennesket mot den heslige jøden.¹³

Er det ikke bare her å bytte ut fiendebilder og overmenneske-ideer med drømmen om et narkotikafritt samfunn, så ser vi dynamikken bak ruspolitikken? La oss omformulere:

Ofte glemmer vi at forbudet ikke var en appell til brutalitet og hat. For dem som kom innenfor dets stråleglans, fremsto det narkotikafrie idealet som sinnbildet på uegennytte, patriotisme, renhetslengsel, harmonidrøm og nasjonal gjenfødelse. Derfor fikk forbudet en slik tiltrekningskraft. Det ble ikke opplevd som en konfrontasjon med anstendigheten. Forbudet maskerte sin brutalitet som idealisme. Forbudets fatale tiltrekningskraft lå i et estetisk-politisk program for å skape et rent samfunn fritt for den heslige narkotikaen.

Vi ser hvorfor forbudet har slik appell. Vi forstår også hvorfor NNPFs medlemsblad i smått-og-godt spalten feirer at narkotikaselgere tas livet av andre steder i verden, for i den grad det narkotikafrie idealet lokker, går ikke forbudstilhengerne over lik for å trygge samfunnet?

Vi ser at både forbudsfolk og nazister er så preget av fiendebilder og renhetslengsel at målet i begge tilfeller godtgjør middelet. Vi har derfor lover som skal fremme et narkotikafritt samfunn og dette idealet forfølges med religiøs iver. Det spiller ingen rolle at samfunnet er lenger unna enn noensinne, ei heller at fagfolk bekrefter at mindre inngripende tiltak er bedre egnet; forbudstilhengerne vil straffe seg frem til paradiset, uansett pris, og det er essensen i en dynamikk som ugyldiggjør Grunnloven. Er ikke problemet da det narkotikafrie idealet?

Regjeringens rådgivere i ruspolitikken er jurister som tidligere riksadvokat Tor-Aksel Busch, pensjonert lagdommer Iver Huitfeldt, og andre som måler forholdsmessighet ut ifra et narkotikafritt ideal. Denne tradisjonen har løftet frem panikken som Rusreformutvalget dokumenterte, og kontrasten til Riksadvokaten er stor. Som Huitfeldt [svarte](#) på spørsmål om kroppsransakelse er et proporsjonalt inngrep dersom politiet oppfatter en person som ruset:

En rustilstand gir i seg selv skjellig grunn til mistanke om besittelse og besittelse forutsetter erverv og igjen nesten alltid import. Forholdsmessighet må relateres til en målestokk. Finner politiet en salamipølseskive med narkotiske stoffer, er ikke saken dermed oppklart og avgjort. En pølseskive må jo komme fra en hel pølse, derfor blir hele pølsa målestokken. Slik er det med alle funn av narkotika, forholdsmessigheten må vurderes mot et stort, ukjent kvantum.

¹³ Bent Hagtvat (red.): Folkemordenes svarte bok (2008) 461

Vi ser her hvorfor Arbeiderpartiets jurister og Riksadvokaten krasjer. Førstnevnte veier forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal, men kan inngrepet være forholdsmessig om gode grunner for straff uteblir? Om et inngrep ikke avhjelper men gir skade, kan det være nødvendig?

Hva synes du om juss som avleder forholdsmessighet fra et narkotikafritt ideal? Er denne tradisjon egnet til å verne om rettsstaten eller kan historiens dom bli vond?

Riksadvokaten har forlatt det narkotikafrie idealet til fordel for mer rasjonelle hensyn. FNs menneskerettighetsapparat og stadig flere statsledere mener at fornuftig regulering må til, så bør regjeringen finne nye rådgivere?

Hva med Justisdepartementet? Ingen har forklart hvordan dobbeltmoralen på rusfeltet er forenelig med konstitusjonelle hensyn, men ni justisministere har beskyttet forbudet mot konstitusjonell kritikk: Fortjener ikke stat og samfunn en større oppvask, og fortjener ikke ansatte i politi- og påtalemyndighet en beklagelse?

Det er ikke bare Justis som har sviktet ansvar. Rusmiddellovbrudd er den største kategorien av straffereaksjoner i retten og frihetsrettigheter krever spesielt vaksom beskyttelse. Til tross for dette har ni høyesterettsdommere hindret rettsutvikling og grunnlovssikring og nærmere 500.000 straffesaker er omstridt etter at Høyesterett i 2010 for første gang beskyttet forbudet mot kritikk. Ingen av disse dommerne har utvist det skjønnsom stillingen krever. Samtlige har vært like villige til å ignorere rettsstatsprinsipper som politikerne de skulle kontrollere, så hva tenker du om ukultur i staten? Kan offentlig panikk forme ruspolitikk i 60 år uten at ukultur er et problem?

Hva tenker du om ukultur i ledelse? Kan offentlig panikk videreføres tiår etter tiår uten svikt i ledelse? Er det blitt en tradisjon i narkotikabekjempelsesmaskineriet å finne ledere som støtter narkotikaloven uavhengig av rettmessighet?

(hvis nei)

- Så du tenker ikke at 60 år med forbud har fremmet en kultur hvor justisdepartementet og andre krigsprofitører har begrenset debatten av hensyn til bevaring av prestisje, budsjetter, og maktmidler?

Senterpartiet forsøkte høsten 2022 å spille politisk mynt på behovet for mer maktmidler og mer straff ved å påstå at rusbruken hadde økt etter at Høyesterett utmålte straffefrafall for tunge rusbrukere og riksadvokaten begrenset tilgangen til maktmidler. Det er siden [avdekket](#) at Senterpartiet brukte udokumenterte påstander, eller hva andre vil kalle løgn, for å få gjennomslag for en politikk som bryter med menneskerettigheter. Ifølge FN er straffefrihet det største problemet for beskyttelse av menneskerettighetene, så bør ikke Justisministeren holde partikolleger ansvarlige?

Det er dessverre liten sjanse for at Mehl vil ta jobben med å holde partikolleger ansvarlige. Justisministeren selv er en av dem som trenger løgner for å fremme partilinjen, og den 5. september 2023, [kommenterte](#) du Mehls [påstand](#) at man har «registrert *en dobling* av unge voksne i alderen 18-30 år som har prøvd narkotika». Statsviter Dag Wollebæk gjorde klart at det er «ingen data som støtter denne vanvittige påstanden», og du påpekte «at en justisminister som feilinformerer for å få gjennom politikk på falske premisser, er livsfarlig». Hadde du vært Stortingsrepresentant, så hadde du bedt henne om å klargjøre om dette var en misforståelse eller noe hun gjorde bevisst, og hva tror du? Når løgner og manglende interesse for forskning og rettsstatsbegrensninger er et mønster, forteller ikke politiinstinkt ditt alt du trenger å vite?

Det er liten tvil om at Mehl bør frykte politiets vrede. Den dagen politifolk oppdager at de har risikert liv og helse for å jakte på medmennesker og at de har fratatt dem jobb, barn og livsgrunnlag for å tilfredsstille byråkrater som ikke vil erkjenne feil, er det lite igjen av Justisministerens autoritet. Den dagen kommer helt sikkert, for skaden som følger av forbud blir større, og politifolk må leve med stadig mer på samvittigheten. Hvordan tror du for eksempel at politimannen som ved et uhell skjøt en 22 år gammel gutt på Grønland og gjorde han lam vil tenke om maktbruken på rusfeltet, når han forstår at gutten like gjerne kunne solgt sprit? Hva skal foreldrene til gutten mene om politiets innsats?

Om retten lurer på hvordan det er for politifolk å våkne til uretten i ruspolitikken, så lytt til Knut Rønneid som mistet sønnen sin. Ikke fordi sønnen døde av narkotika, men fordi han tok livet sitt etter at politiet tok fra ham førerkort for mistanke om cannabisbruk. Lytt til også politifolk som har raidet leiligheter og sett unge mødre dø av overdose fordi de i panikk har svelget dopet sitt. Lytt til politifolk som har sett foreldreløse barn vokse opp, og som har forstått hvordan forbudet utsetter dem for en ødeleggende dynamikk, fra brukere til selgere til innsatte og stadig mer nedkjørt. Lytt til slike politifolk, og retten vil forstå at jo flere som har beskyttet Mehl underveis, desto styggere blir fallet. For om Stortinget, Riksadvokat, og dommere ikke vektlegger signaleffekten av å holde Justisministeren ansvarlig for menneskerettsbrudd, men fortsetter å straffe på tilbakevist grunnlag, er ikke det et signal om at rettsstaten har spilt fallitt og at en ukultur har utviklet seg hvor maktmennesker står over loven? Hvor lang tid tar det da før borgerne innser hva slags monster som forbudet har skapt? Hvor lang tid før Justisministeren på vei til butikken får bank av gamle damer med veska? Hvor lang tid før faren til Mehl ikke finner et eneste jorde han kan sette kuene sine på, fordi dattera hans er en landssviker?

For hver dag vi utsetter et rettsoppgjør, desto mer begredelig blir situasjonen. ARODs sivile ulydighet har avslørt den politiske prosessens svikt og i den grad Justisministeren ikke har tatt ansvar for forfulgte grupperinger, kommer Ansvarlighetsloven til anvendelse. Ut fra svarene avgitt rettens andre dag, er det klart at Justisministeren ikke har handlet i tråd med stillingsinstruks og grunnlovens krav, og i Rolleforståelsesutvalgets rapport del 4.2.2,

Politiledelse – styring og ansvar, beskrives sentrale demokratiske verdier som legger føringer på offentlige organisasjoners funksjon. Først og fremst vektlegges «hensynet til borgernes personlige frihet og myndighetenes ansvar for at offentlige organisasjoner, slik som politiet, har mekanismer som hindrer overtredelse av grensene for personlig frihet og ansvar». Opplever du at slike mekanismer har fungert? Hvorfor eventuelt ikke? Er forbudsånden blitt til et monster som sørger for egen overlevelse?

Forbudsfolk vil si at narkotika er farlig og at forbud er det tryggeste rammeverket, men i 1996 opprettet nederlenderne en kommisjon bestående av åtte eksperter fra en rekke fagfelt som vurderte konsekvensene av et fullt regulert narkotikamarked. De publiserte funnene i *Drug Control Through Legalization* – en plan for regulering av narkotikaproblemet i Nederland, og deres innsikt var bemerkelsesverdig. Det ble anslått at full legalisering ville ha liten effekt på utbredelsen av brukere; at samfunnet ville spare milliarder; og at forbudet var et ineffektivt, urettferdig, unødvendig og destruktivt tiltak. Dette er hva kommisjonen bemerket om effekten som en legalisering ville ha på kriminalitet:

Full legalisering av narkotika i Nederland vil resultere i en reduksjon av det kriminelle markedet med rundt 1 milliard nederlandske gylden og av total kriminalitet med rundt 50-80 prosent. Denne enestående nedgangen vil redusere kriminalitetsraten tilbake til nivået på slutten av syttitallet.

Dette illustrerer at den stadig økende kriminaliteten ikke har vært et naturlig fenomen som skyldes oppløsning av tradisjonelle religiøse og sosiopolitiske organisasjoner, skilsmisser, tv-vold, immigrasjon, arbeidsledighet etc. Fremveksten av kriminalitet ser ut til å ha en klar og korrigerbar årsak: Forbudet mot narkotika. Antar du at forbudet har gjort en bedre jobb i Norge?

I 1971 konkluderte en nederlandsk kommisjon med at ruspolitikken burde skilles fra straffeloven for å avverge en uendelig og stadig mer eskalerende konflikt. Hulsman-kommisjonen observerte at om straffeloven anvendes på narkotikapolitikken, «vil etterforskningsapparatet utvide seg til en enorm, veltrent og svært våpenvillig enhet, som kontinuerlig må forbedres og utvides for å holde tritt med den uendelige eskaleringen». Som Loek Hulsman, lederen av den nederlandske kommisjonen, uttalte:

Hvis vi velger å gjøre strafferetten til hovedmålet for å avskrekke narkotikabruk, så er ikke dette valget bare utilstrekkelig, men også ekstremt farlig. Det skal gang på gang vise seg å være et utilstrekkelig middel, noe som vil føre til at de som går inn for å iverksette straff vil gå inn for enda strengere tiltak inntil etterforskningsvirksomheten blir hundre ganger mer intens enn den er under dagens situasjon. (...) Disse tiltakene vil forsterke polariseringen mellom ulike grupper i samfunnet, noe som kan resultere i en økning i voldshandlinger.

I ettertid ser spådommen ut til å ha gått i oppfyllelse. Har ikke også kriminologenes advarsel materialisert seg i norsk ruspolitikk? Har ikke forbudet vært et like utilstrekkelig middel her hjemme til tross for en mangfoldig eskalering av voldskapasitet?

På 1970-tallet var Norge velsignet med en robust kriminologitradisjon. Likevel var det rusfrie idealet sterkere, og mens den nederlandske regjeringen lyttet til eksperter og kom opp med Coffeeshop-systemet, har den norske regjeringen ignorert all motstand mot ruspolitikken i 50 år. Når du ser tilbake, burde Riksadvokaten og domstolene ha tatt Nils Christie på alvor da han i 1996 [omtalte](#) de ansvarlige for ruspolitikken som «fanatikere» og fastholdt viktigheten av at de ble holdt «under så sterk humanistisk kontroll som mulig»? Kunne ikke en rettighetsanalyse på denne tiden ha spart det norske folk for mye?

Faktum er at over 500,000 straffereaksjoner kunne vært unngått. Millioner av liv ville vært endret til det bedre og hundretusener av unge ville ikke gått gjennom straffehjulet. Det er dette som er fagfeltets arv. Som vanlig når historien skal skrives, har jurister bygd tyranni, og det krever stadig mer godvilje å anta at det ligger gode intensjoner bak. Historien er tross alt klar på at forbudet hadde sin opprinnelse i fremmedfrykt og maktmenneskers ønske om mer sosial kontroll, og det er ikke lenger mulig for forbudstilhengerne å tro på egne skrøner. De antar for eksempel at forbudet opprettholder god moral og at langt flere vil dukke under om ikke samfunnet beskyttes, men hvordan passer dette med situasjonen i Nederland, hvor man etter 50 år med legalisert cannabis ikke har merket større problemer?

Forbudstilhengere har rett i at avhengighet har store ringvirkninger. Jobb, familie, helse, og livskvalitet står på spill, men selv om noen blir avhengige har staten et ansvar for å forhindre denne opplevelsen? Er ikke personlig vekst, som inkluderer bygging av integritet, avhengig av frihet? Kan vi vokse som mennesker uten plass til å oppleve og utforske, og er det ikke statens oppgave å sørge for tryggest mulig rammer?

Ikke bare er personlig vekst avhengig av autonomi, men retten til selvutvikling er sentral i menneskerettighetstradisjonen. Ytrings- og tankefriheten er knyttet til denne og brukere bekrefter at cannabis og psilocybin har stor verdi for moralsk, kognitiv og åndelig utvikling. Ja, det er mulighet for avhengighet av cannabis, men brukerne kjenner sin helse og det opp til dem å ta ansvar. Det samme gjelder for alkohol. Det er alltid mulighet for at folk drikker seg i hjel, men vi vet at kriminalisering gjør vondt verre, så bør ikke regjeringen erkjenne at symboleffekten av et forbud blir stadig mer grotesk?

Forsvaret har gjort oppmerksom på det manglende grunnlaget for straff og at grunnlovens prinsipper er uten vekt. Tilhengere av forbud vil hevde at uten straff ville alt vært verre, men i de områdene hvor cannabis har vært legalisert en stund, som i Uruguay og Colorado, er det stadig færre som vil tilbake til umyndiggjøring og tvang. Det er derfor eksempler på at ansvarlig regulering er mulig – og det lover ikke godt, verken for politiet eller innbyggerne, at et regulert marked er utelukket.

For cannabisbrukere og produsenter er dette åpenbart. De har rett til ikke å bli urettferdig diskriminert i forhold til alkoholbrukere og produsenter, men har ikke politiet rett til å være den best mulige versjonen av rettshåndhevelse? Har ikke ansatte i påtalemyndigheten rett til å jobbe med loven uten en gnagende følelse av at noe er råttent? Har ikke dommere og fengselsbetjenter rett til å gjøre jobben sin med god samvittighet? Har ikke barn rett til å vokse opp i en verden uten dobbeltmoral og hvor unødvendig inngripende lover resulterer i tap av mor, far, søster eller bror? Har vi ikke alle rett til å leve uten propaganda, fremmedgjøring, eller dragsuget fra den illegale økonomien?

Nærmere 30 prosent av alle narkotikalovbrytere blir også [dømt](#) for vinningsforbrytelser. Kan du forestille deg hvor mange vinningsforbrytelser som kunne vært unngått om det ikke var for dynamikken som følger av kriminalisering?

Tenk for eksempel på hva regulering av det illegale markedet kan gjøre for å redusere tyveriene og innbruddene i våre hjem. Drøyt 15 prosent av alle grove tyverier fra leiligheter, bolighus og hytter blir oppklart. Når tyveriene omfatter mindre verdier, og skjer uten en forsering av låste hindringer (simpelt tyveri), er oppklaringsprosenten noe lavere. Hvis tyveriet skjer fra områdene rundt hjemmet - for eksempel fra garasjer, oppgang loft eller kjeller - er det enda mindre sannsynlig at en gjerningsperson blir tatt. Hvis vi likevel ser på hvem som blir tatt for tyveriene i hus og hjem, har de narkotikasiktede mer enn [halvparten](#) av disse siktelsene. Kan dette bety at den økningen som har vært i kriminalitet siden 1960-tallet i store trekk skyldes regjeringens ruspolitikk?

Vi vet fra levekårsundersøkelsene (LKU) at vold og trusler blir anmeldt langt sjeldnere enn tyveri og skadeverk. Av alle tilfeller av vold og trusler som kartlegges i LKU, oppgir ofrene at 15 prosent er anmeldt. LKU gir grunnlag for å anta at de fleste mindre grove tilfellene av trusler og fysisk vold ikke ender opp i de registerbaserte kriminalstatistikkene. Kan du forestille deg hvor mye uregistrert vold og trusler som er relatert til narkotikamarkedet?

Ran er en annen lovbruddstype hvor de narkotikasiktede utgjør rundt halvparten av alle siktelsene. En [studie](#) fra Samfunnsspeilet i 2008 viste at antallet ranssiktelsener er relativt få, men hele 70 prosent av alle siktelsener mot ranere i 20-åra var mot personer som også var siktet for narkotikalovbrudd. Nå som kriminelle ikke lenger raner banker, er det mulig at narkotikamarkedet er blitt enda hardere? Om Barnekonvensjonen skal vektlegges, plikter ikke regjeringen å tilby bedre beskyttelse enn et forbud som gir grobunn til slik dynamikk?

Høyesterett bruker «spredningsfare» som utgangspunkt for et system med terskelverdier og dette begrepet ligger til grunn for strafferammene i narkotikasaker. Allikevel, bare så lenge tilbud og etterspørsel vris til en offer- og overgriperkontekst fremstår trusselen som reell. Det snakkes ikke om hvor mye vin vi kan ha i kjelleren før det skaper samfunnsproblemer, ei heller om hvor mange øl man kan kjøpe i butikken, og sammenlignet med alkohol er problemene med cannabisbruk mindre. Av utfordringene som følger er urene stoffer, psykoser, omgang med kriminelle, kriminelle intriger, og problemer med politi og barnevern

relevant. Vi kan legge til den byrde som en evig krigstilstand påfører samfunnsutviklingen, men alt dette er knyttet til forbudet. Gir det da mening å snakke om «spredningsfare» i tradisjonell kontekst? Ligger ikke den reelle spredningsfaren i forbudets ideologi? Er det ikke denne som gjør blind for et større bilde, som avhenger av dobbeltmoral og fiendebilder for å bestå, og som er kilden til så mye lidelse?

Det er viktig å huske på at Rusreformutvalget, etter en grundig gjennomgang, ikke kan se at begrunnelseskravet for strafflegging av bruk og besittelse er oppfylt. Som Riksadvokaten [påpeker](#) er forskjellsbehandlingen av lovlige og ulovlige stoffer i stedet et paradoks, for spredning av cannabis har også positive sider. Virkningen kan gjøre folk mer kreative, sosialt engasjert, og interessert i personlig vekst. Den endrede bevissthetstilstanden kan øke kvaliteten på sosialt samvær, gi innsikt, bedre livskvalitet, og lette plager. Dette gjelder ikke bare majoriteten av brukerne, men også de med daglig behov, så er det ikke på tide å revurdere begrepet spredningsfare, slik at jussen kan formes i tråd med mindre villedende termer?

AROD har gjennom varslede aksjoner i perioden 2022-24 delt ut over en kilo cannabis. Politiet og Riksadvokaten har ikke grepet inn, og hva betyr det at AROD uforstyrret kan dele ut cannabis i Hovedgaten? Antyder det at forbudets tid er forbi? Er forholdet til Grunnloven så betent at Riksadvokaten ikke vil håndheve regjeringens politikk, eller kan du tenke seg andre grunner til avviket fra reglen om straff?

Hvis straffens agenter ikke griper inn i varslede aksjoner med brudd på terskelverdier, men holder seg unna for å slippe rettighetsargumentet, er ikke dette en innrømmelse av skyld? Viser ikke politi- og påtalemyndighet en quislings feighet når de utpeker andre forsvarsløse brukere for straff, mens de som står opp for rettssikkerhet og selvbestemmelse ignoreres?

AROD har siden sommeren 2024 åpenlyst drevet en cannabisklubb i Oslo. Vårt Oslo beskrev i september 2024 «stor pågang», men politiet ville ikke gripe inn. Hva betyr det at cannabisklubber kan operere fritt? Hvis ikke politiet vil ta tak i åpne brudd på narkotikalovgivning, bør de da jakte på andre som gjemmer seg?

Det var først etter at AROD sendte ut 10 brev med cannabis til politi og rettsvesen at tiltale ble tatt ut. Straffefrihetsgrunner ble gjort gjeldende av forsvaret, og plikter ikke politiet å undersøke om de er reelle?

- (hvis ja) Så etter å ha blitt informert om ruspolitikkenes forbindelse til fortidens vilkårlige forfølgelse, skal politiet klarlegge en eventuell forbindelse?
- (hvis nei) Når det gjelder rammene for avhør, vises det til straffeprosesslovens § 226, om formålsstyrt etterforskning. Videre vises til Riksadvokatens rundskriv om etterforskning (RA-1999-3):

Det er bare rettsrelevante fakta som er av interesse. Målet for innsamlingen er å etablere grunnlag for at påtalemyndigheten (og eventuelt senere retten) kan vurdere om en straffebestemmelse er overtrådt, og om gjerningsmannen fyller de tre øvrige hovedvilkår for straff: kravet til subjektiv skyld, kravet om tilregnelighet, og at det ikke foreligger noen straffefrihetsgrunn.

Vi ser at det er politiets ansvar å avklare om straffefrihetsgrunner foreligger. Tror du at det ble gjort?

Etter å ha blitt ansvarliggjort for vilkårlig forfølgelse og svikt i ledelse, svarte påtaleansvarlig jurist med å be domstolene om en dag i retten. Dette til tross for at politiet var informert om koblingen til fortidens vilkårlige forfølgelse, samt at etiske retningslinjer og riksadvokatens prioriteter for 2024 klargjør ansvaret for rettssikkerheten. Departementet forutsetter i tildelingsbrev for 2024 at påtalemyndigheten yter relevante faglige bidrag til rettsutviklingen, inkludert rettspleien. Virksomheten skal videre innrettes slik at den evner å bringe prinsipielle spørsmål inn for domstolene for rettsavklaring, men i realiteten har påtalemyndigheten siden 2008 sørget for at prinsipielle spørsmål ikke blir fremmet for domstolene. Påtalemyndigheten har en håndfull ganger motsatt seg dette, og har påtalemyndigheten slik sviktet sitt samfunnsoppdrag?

I Prop. 146 L (2020–2021) beskrives statsadvokatenes faglederansvar i punkt 14.4.1: «Det er imidlertid etablert praksis, og en nødvendig konsekvens av overordningsforholdet, at Den høyere påtalemyndighet har et ansvar for fagledelse av påtalemyndigheten i politiet. Fagledelsen innebærer at statsadvokatembetene skal kvalitetssikre det påtalemessige arbeidet til påtalemyndigheten i politiet, gjennom veiledning, opplæring, instruksjon og kontroll, herunder tilsyn med politiets straffesaksbehandling». Når straffefrihetsgrunner er gjort gjeldende, og loven er omstridt, er det ikke statsadvokatenes oppgave å fremme avklaring?

Politiet har et samfunnsoppdrag som helt overordnet består i å forebygge, bekjempe kriminalitet og skape trygghet for befolkningen. Har håndhevelse av narkotikaforbudet «forebygget rusbruk, bekjempet kriminalitet, eller skapt trygghet for befolkningen»?

I straffesaker gjelder prinsippet om at enhver rimelig tvil om faktum skal komme tiltalte til gode. Hvilken betydning har dette prinsippet hatt for ruspolitikken? Har forbudstilhengere oversett uskyldspresumsjonen og gjort det umulig for brukere å vise sin uskyld?

Det fremstår som klart at juristene har tillagt staten absolutt skjønnsmargin til tross for at forbudslinjen har vist seg uegnet til å nå målet om et narkotikafritt samfunn. Når dette målet er oppgitt, men forbudstilhengerne insisterer på straff basert på begrunnelser som ikke tåler øyesyn, er det ikke domstolenes oppgave å sørge for styring? I tider med panikk, hva annet enn prinsipiell veiledning kan hjelpe statens skip på rett kjøll?

Mindretallet i helse- og omsorgskomiteen (Høyre, Sosialistisk Venstreparti og Venstre) mente at rusreformen bygget på et bredt kunnskapsgrunnlag, og uttalte at det er forskningsmessig «tydelig konsensus» om at kriminalisering ikke har den effekten som har ligget til grunn for narkotikapolitikken. Det er derfor stadig flere land regulerer markedet for å beskytte folkehelse, men jurister på lovavdelingen står til disposisjon for ekstremister. Er det ikke jussens rolle å korrigere og veilede? Når Rushåndhevingsutvalget stripper ord som rettssikkerhet og forholdsmessighet for innhold, ser du parallellene til Orwells 1984?

Jusprofessor Hans Fredrik Marthinussen har sagt at regjeringen har blod på hendene for å ha motsatt seg rusreformen. Han har også [uttalt](#) at «spredningsfare er et eksempel på at rettsstaten ikke gjelder i narkotikasaker», og dette er riktig observert. Fordi offentlig panikk har fått råde ligger begrepet til grunn for stadige justismord, men det er ikke politiets oppgave å videreføre jakt på syndebukker. Ifølge Politiloven [skal](#) politiet i stedet «være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettssikkerhet», «og enten alene eller sammen med andre myndigheter verne mot alt som truer den alminnelige tryggheten i samfunnet». Ingenting truer «borgernes rettssikkerhet» mer enn offentlig panikk, så bør ikke Justisministeren arresteres?

Justisministeren er på sosiale medier [opptatt](#) at hvordan politiet «andre steder i verden» brukes av «totalitære stater til å håndheve grusomme lover som innskrenker grunnleggende rettigheter». Hva bør politiet gjøre i slike stater som Iran, hvor presteskaper forventer at politiet skal håndheve et overgrepsregime? Bør politifolk håndheve lover som nekter kvinner valg av klesdrakt?

I den offentlige [debatten](#) har AROD vist paralleller mellom presteskaper i Iran og norske myndigheter. Hvis forskjellsbehandlingen fra alkohol ikke kan forsvares, kan det neppe være verre å nekte selvbestemmelse over klær enn å nekte selvbestemmelse på rusfeltet, men i 60 år har norsk politi gjort livet elendig for brukerne. Stadig flere politifolk føler et ubehag knyttet til dette, så hva skal de gjøre? Skal de jobbe for bedre ledelse internt, selge cannabis for rettigheter, eller nekte å håndheve narkotikaloven? Er ikke alt dette legitim motstand mot et system som svikter rettssikkerheten?

Hva er din mening om ekstremisme? Finnes slik ideologi bare i Iran og andre fjerne nasjoner eller finnes den også i norsk narkotikapolitikk?

Ifølge [FN](#) er ekstremisme «ytterliggående forestillinger eller handlinger der vold anses som et akseptabelt middel for å tvinge igjennom dramatiske samfunnsendringer og oppnå politiske, religiøse eller ideologiske mål». Er ikke dette en beskrivelse av forbudstilhengerne?

Er det forbudstilhengerne eller legaliseringstilhengerne som har splittet familier og kastet titalls millioner mennesker i fengsel? Er det legaliseringsaktiviser eller forbudstilhengere som bruker vold for å nå et mål som er lenger unna enn noen gang?

Om vi ser tilbake i tid finner vi at raselover, forbudet mot homofili, og andre heksejakter har som fellestrekk at tilhengerne ønsket å fri samfunnet fra påståtte onder. Fordi målet var antatt å hellige middelet rettfærdiggjorde overgriperne de mest horrible handlinger, men kan ikke det samme sies om forbudstilhengerne? Er det noe som skiller Justisministeren fra andre ekstremister?

«Ekstremisme» er et negativt ladet begrep og det er forståelig om noen reagerer. Til tross for dette er definisjonen overført til norske forhold klar: [Ifølge](#) Store norske leksikon, er «et samfunn som Norge preget av svært bred oppslutning om demokrati, menneskerettigheter og maktfordeling slik dette er nedfelt i Grunnloven», og det vil være «politisk ekstremt» å frata «minoriteter eller opposisjonelle grunnleggende rettigheter, slik disse er definert i Grunnloven og internasjonale avtaler om menneskerettigheter». Er det ikke dette forbudstilhengerne har gjort?

For å redde verden fra narkotika har de umyndiggjort brukere og demonisert selgere, de har gjort rusbruk så farlig som mulig, tilrettelagt for organisert kriminalitet, oppfordret til angiveri, og svartmalt meningsmotstandere. De gode grunnene for å gjøre dette har vært vanskelige å få øye på, men ingenting har fått forbudstilhengerne til å revurdere. Heller enn å ta kritikk, har undertrykkelsen av rettsstatsprinsipper fortsatt, selv om rusbrukere har krevd rettsbeskyttelse. I 15 år har rettsstatsgarantier uteblitt fordi forbudstilhengerne ikke vil gå i seg selv, så burde det ikke være enkelt for en uavhengig, upartisk, og kompetent rett å se sammenhengen med tidligere tiders vilkårlige forfølgelse?

Den tyske psykiateren Wilhelm Reich bemerket rett før andre verdenskrig at «Det ligger i et politisk partis natur at det ikke orienterer seg i form av sannhet, men i form av illusjoner, som vanligvis tilsvare massenes irrasjonelle struktur. Vitenskapelige sannheter forstyrrer partipolitikernes vane å vri seg ut av vanskeligheter ved hjelp av illusjoner».¹⁴ Ser du dette sitatet som relevant for norsk ruspolitikk?

Den kjente filosofen Voltaire, sa en gang at «de som kan få deg til å tro på absurditeter, vil også få deg til å begå grusomheter». Ser du dette sitatet som relevant for norsk ruspolitikk?

Sitatene er relevante fordi fagfolk som Nils Christie, Thomas Mathiesen, og Ragnar Hauge har koblet jakten på syndebukker til ruspolitikken. Forsvaret mener at det er en forbindelse mellom syndebukkmekanismen, hvilket vil si tendensen til å gi enkeltgrupperinger skylda for problemer som vi har et kollektivt ansvar for å løse, og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk. Hva tenker du om heksejakt i ruspolitikken? Spiller psykologiske forsvarsmekanismer hos forbudstilhengere en rolle i videreføring av straff?

Forsvaret mener det er en sammenheng mellom Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk og menneskerettsbrudd, hvilket vil si at i den grad panikk har preget utviklingen vil

¹⁴ WILHELM REICH, *THE MASS PSYCHOLOGY OF FASCISM* (1970) 210

autonomi, likhet, forholdsmessighet og frihetspresumsjon ikke være vektlagt. Hva tenker du om forbindelsen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse? Fremstår forbindelsen opplagt eller vanskelig å få øye på?

Forsvaret takker for ditt svar. Koblingen er så enkel som to pluss to, og om enkelte ikke ser sammenhengen mellom offentlig panikk, straff på tilbakeviste premisser, og rettighetsbrudd finnes [dokumentasjon](#) på fagfolk som [gjør](#) nettopp det, og sett fra samfunnets side kan vi ikke anta at forbudet er egnet til å beskytte. I stedet blir spørsmålet: Har forbudet redusert tilbud og etterspørsel? Har det fremmet samhold, sunne verdier og god forskning eller det motsatte? Kan forbudet ha fremdyrket en kollektiv psykose, mye lik hekseprosessene?

Konstitusjonelt ansvar

Justisdepartementet har i 15 år hatt informasjon som tilsier det siste. Sammenhengen mellom offentlig panikk, menneskerettsbrudd, og tidligere tiders vilkårlige forfølgelse er dokumentert i [Human Rising](#), et arbeid som ble overgitt norske myndigheter i 2010, og maktbruken på rusfeltet burde vært stanset for ti år siden. Til tross for dette, har regjeringen sin egen ide om hva det vil si å ta ansvar for forfulgte grupperinger og ønsker ikke en avkriminalisering. Så lenge et kriminelt marked består vil det finnes prestisje, budsjetter, og fullmakter i krigen mot narkotika, men forsvaret minner om side 26 i rusrapporten hvor utvalget av prinsipielle grunner ikke foreslår hjemler til behandling ved tvang, eller til å yte helsehjelp uten personens samtykke. FNs arbeidsgruppe mot vilkårlig fengsling er også [klar](#) på at brukere ikke skal påtvinges hjelp, så krenker ikke regjeringens rusreform rettigheter i full skala?

Justisdepartementet har ikke forklart hvorfor et skille mellom lovlige og ulovlige stoffer må videreføres eller forskjellen mellom forbudstilhengerne og prestestyret i Iran. Fra et konstitusjonsetisk ståsted trækker Justisdepartementet, Stortinget, og regjeringen på de samme prinsipper som totalitære regimer andre steder i verden, så bør ikke Ansvarlighetsloven vektlegges? Ville ikke det sørge for god signaleffekt om målet er å sikre rettsstaten?

Departementet har i samarbeid med Riksadvokaten fastsatt virksomhetsspesifikke mål og styringsparametere som gjelder for hele virksomheten. Den høyere påtalemyndighet har som virksomhetsspesifikt mål å sørge for at straffesaksbehandlingen er rettssikker og holder høy kvalitet, men ingen vet om politiloven i det hele tatt følges når mindre inngripende midler ikke er prøvd. Hvis stadig flere land regulerer cannabismarkedet for å beskytte folkehelse, betyr ikke det at straffeloven har sviktet i å forfølge et legitimt formål? Følger det ikke som innlysende?

Domstolskommisjonen er i NOU 2020:11 klar på at «Av hensyn til rettsstaten er det viktig å hegne om domstolene som samfunnets sentrale konfliktløser og å sikre befolkningens

tilgang til domstolene». Justis- og beredskapsdepartementet har ansvar for rettsvesen og påtalemyndighet, og enhver statsadvokat skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, herunder rettsikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi. Prøvelsesretten ble kodifisert i Grunnlovens 89 for å sikre at rettigheter ikke krenkes, og vil en statsadvokat handle i tråd med lovgivers vilje om prøvelsesretten motarbeides i domstolene?

Domstolene satte i 2022 av tre dager for å avklare om forbudet oppfyller et legitimt formål. Politiadvokaten og Statsadvokaten protesterte og hevdet at «det ligger utenfor rettens oppgaver å vurdere om norsk narkotikapolitikk er riktig eller fornuftig på et overordnet nivå». På tross av dette beskrev Johs Andenæs prøvelsesretten som en hjørnestein for rettsstaten og et av vestens viktigste bidrag til verdenskulturen, og Politiloven gjør klart at institusjonens «ansvar og mål» er [å] være et ledd i samfunnets samlede innsats for å fremme og befeste borgernes rettsikkerhet, trygghet og alminnelige velferd for øvrig (politiloven § 1, annet ledd). Påtalemyndigheten skal gjennom sitt ansvar for straffesaksbehandlingen ivareta borgernes rettsikkerhet og bidra til å skape et trygt samfunn, så har påtalemyndigheten sviktet lovgivers intensjon, de forfulgte på rusfeltet, og samfunnet ellers?

Det er klart at påtalemyndigheten har et betydelig ansvar for rettsutviklingen på strafferettsfeltet, herunder ved å bringe de rette sakene inn for Høyesterett og løfte frem rettsspørsmålene sakene reiser, og har ikke en statsadvokat som motsetter seg prøvelsesretten sviktet påtalemyndighetens viktige rolle både som kontrollør og rettsikkerhetsgarantist?

Det skal nevnes at statsadvokaten også er politiker i KrF, hvilket forverrer situasjonen. Sturla Henriksbø benyttet sin rolle som statsadvokat til å beskytte partiets ruspolitikk fra konstitusjonell kritikk, og i rolleforståelsens tid hva tenker du om at statsadvokaten gikk imot etiske retningslinjer og 200 års rettsutvikling? Er det mulig at vilkårlig forfølgelse videreføres og at rettsvesenet raseres, og har ikke statsadvokatene lederansvar for å unngå en slik situasjon?

Politidirektoratets etiske retningslinjer fremhever at rollen som «samfunnets sivile maktapparat» gjør det «spesielt viktig for medarbeidere i politiet å ha et bevisst forhold til etikk, og hva som er god moral og hvordan man bør handle». Påtalemyndighetens etiske retningslinjer er klare på at enhver ansatt skal fremme en rettspleie i samsvar med verdier og prinsipper som en rettsstat bygger på, «herunder rettsikkerhet, likhet for loven og individets grunnleggende frihet og autonomi», men verken Politimesteren, Politidirektoratet eller Riksadvokaten har irettesatt Henriksbø. Vil du anbefale Riksadvokaten at politi- og påtalejurister ikke straffes for å ugyldiggjør rettsstatsgarantier?

Tilliten til myndighetene og ulike forvaltningsorganer er høy. Statsforvaltningen er utviklet på samlende og omforente prinsipper og verdier som har historiske røtter, og jo sterkere forvaltningskulturen er forankret i disse prinsippene og verdiene, desto mindre sannsynlig er det at minoritetsgrupperinger faller utenfor rettsstatens beskyttelse. Det er derfor embetsholdere er beskyttet av et særlig vern i stillingen. Når demokratiet svikter, skal dette sikre faglighet og rettssikkerhet, men Rolleforståelsesutvalget konkluderer med at politiet ikke har tatt tilstrekkelig ansvar og reiser spørsmål om hva som har muliggjort denne utviklingen: Hvorfor har ikke jurister utøvd tilstrekkelig kontroll som kunne sikret etterlevelsen av grunnleggende politinormer? Må ryggraden i lov og rett bygges på nytt etter 60 års panikk?

Rolleforståelsesutvalget hevder at det ikke er manglende regelverk, men manglende tilsyn og ledelse som er skylden i tillitskrisen hos politiet. Er en Justisminister som står for det samme som NN(P)F egnet til å ta et oppgjør med den ukultur som Rolleforståelsesutvalget belyser?

Det narkotikafrie idealet ligger til grunn for både justisministerens og den tidligere NNPF-fraksjonens ruspolitiske holdninger. Riksadvokaten, FN, Europarådet, og stadig flere land har forlatt dette idealet fordi forbudet ikke fungerer. De har skjønt at jo mer energi staten bruker på å bekjempe narkotika, desto mer skade påføres, og kan en straffelovgivning som bygger på feil vitenskapelig grunnlag være nødvendig og forholdsmessig? Er det ikke et minstekrav for et rettssystem at man bygger på et regelverk som har vitenskapelig grunnlag?

Det har vært flere rettsskandaler, selv om vi har til gode å se en som denne. I trygdesaken var det ifølge granskningsutvalget slik at flere regjeringer rettet for stor oppmerksomhet mot bekjempelse av trygdemisbruk og reduksjon av trygdeeksport og for lite oppmerksomhet mot hensynet til å sikre enkeltpersoners rettigheter. Rolleforståelsesutvalget har allerede påpekt at styringsjussens prioritet på bekostning av rettighetsjuss er et systemisk problem, så har ikke det samme mest sannsynlig skjedd på rusfeltet? Har ikke flere regjeringer rettet for stor oppmerksomhet mot bekjempelse av narkotikamisbruk og reduksjon av narkotikaeksport og for lite oppmerksomhet mot hensynet til å sikre rettigheter?

Riksadvokaten sier i sitt innspill til rusreform at «Dersom det dreier seg om handlinger som ligger i periferien av hva som bør være straffbart, bør begrunnelsen for å bruke straff med jevne mellomrom utfordres slik at det kan utforskes om den fortsatt står ved lag.»

Nå er status, etter 60 år, at ingen kan vise til nytte av rusforbud. Hva forbudstilhengerne resiterer er deres egen fryktbaserte tro, mens skaden som følger av politikken er åpenbar. Rusreformutvalget og Helsedepartementet kommer på denne bakgrunn til at straff for bruk av narkotika ikke kan forsvares, så hvordan kan vi stole på den politiske prosessen? Viser ikke strømprisen at tysk jernbane har bedre representanter på Stortinget enn norske

borgere? Fortsetter ikke ruspolitikken sin skjeve gang fordi politisk vilje til kvalitetssikring uteblir?

Det er viktig å understreke at menneskerettighetene ikke begynner å virke den dagen staten anerkjenner dem. Menneskerettighetene har effekt fra den dagen forfulgte grupper krever et effektivt middel, som er 16 år siden, og Ansvarlighetsloven gjør klart at det skal påtales ved riksrett når Statsrådets, Høyesteretts eller Stortingets medlemmer har brutt konstitusjonelle plikter. Ansvarlighetslovens § 10 straffer med bøter eller med fengsel inntil 2 år det medlem av Statsrådet som viser uforstand eller forsømmelighet i sin virksomhet, og i etiske retningslinjer om forholdet mellom politisk ledelse og embetsverk står følgende om Justisdepartementets ansvar:

Embetsverket skal legge til rette for effektiv ressursbruk, og utøve sitt arbeid så effektivt som mulig. Innenfor rammene av statsrådets overordnede ansvar og ledelse, skal embetsverket sørge for god styring og ledelse. Effektivitet handler både om kostnadseffektivitet (å gjøre tingene riktig), formålseffektivitet (å gjøre de riktige tingene) og prioriteringseffektivitet (å prioritere mellom ulike mål, formål eller politikkområder (som kan være i konflikt med hverandre) slik at man samlet sett oppnår høyest mulig grad av måloppnåelse.

Det er vanskelig å forestille seg en politikk som har større moralske, menneskelige, og økonomiske omkostninger, samt mindre måloppnåelse enn ruspolitikken. Etter 60 år med straff viser den samlede innsikten at jo mer politiet griper inn på rusfeltet, desto mer vold, desperasjon, overdoser, og utrygghet oppstår, så er det ikke klart at Justisdepartementet har sviktet hensynet til faglighet og kontinuitet over tid?

Embetsordningen har lange historiske røtter, og er forankret i Grunnloven. Embetsmennene skal spille en rolle som voktere av våre felles institusjoner, rettsstaten og folkestyret. Samfunnsoppdraget er å styrke rettsstaten og ivareta hensynene til uavhengighet og rettssikkerhet med en ordning som har bred legitimitet, og arbeidet i forvaltningen bygger på et sett av grunnleggende verdier. I forvaltningsmeldingen heter det at «forvaltninga [skal], uten hensyn til den politiske fargen til den regjeringa som til enhver tid sitter, fremme *demokrati* og *rettstrygghet* og stå for *faglig integritet* og *effektivitet*», men har ikke lojalitet til forbudspolitikken hindret dette?

For Justis er samfunnsoppdragets kjerne å ta hensyn til innbyggernes interesser, tilstrebe likebehandling og opptre med respekt overfor det enkelte individ. Det fremstår klart at departementet i sin utøvelse av forvaltningsmyndighet ikke har foretatt en reell avveining mellom allmenne samfunnshensyn, ivaretagelse av rettsstatsprinsipper for innbyggerne (for eksempel rettsikkerhet) og den enkelte innbyggers saksinteresser. Har ikke Justis slik sviktet å ivareta hensynet til statens omdømme?

Det følger av hensynet til innbyggerne og statens omdømme en plikt at statsansatte skal reise de nødvendige motforestillinger før en avgjørelse tas, slik at det gjennom saksforberedelsen presenteres et mest mulig fullstendig bilde av de hensyn og verdier som gjør seg gjeldende. Allikevel ser vi at Justis i 60 år har fremmet en ruspolitikk på totalitære premisser, uten at mindre inngripende alternativer er utredet. Dette til tross for at kontrollomkostningene er enorme og gevinsten usikker, så har ikke departementet sviktet hensyn til rettssikkerhet for innbyggerne?

Faglig uavhengighet må ses i sammenheng med lojalitet og nøytralitet. Kravet til faglig uavhengighet gjelder hele statsforvaltningen og innebærer en rett og plikt til å reise faglig begrunnede innvendinger eller motforestillinger til politiske og administrative overordnetes synspunkter og til etablert praksis, der det måtte være nødvendig. Plikten til å gjøre ledelsen oppmerksom på svakheter i synspunkter eller praksis, kan også begrunnes ut fra lojalitetsprinsippet, så har ikke ansatte på lovavdelingen sviktet fagansvar? Har ikke avdelingen siden NOU 2002:04 sett bort fra flere utredninger for å tilfredsstille den politiske ledelsen?

MGDs justispolitiske talsperson [oppsummerte](#) situasjonen godt når hun i august 2024 sa at politiet opererer utenfor loven med justisministerens velsignelse, og forsvaret er enig med henne i at det «er dessverre ingen overraskelse at Mehl ser mellom fingrene på en ulovlig praksis som hun har vært [åpen](#) om at hun ønsker å lovliggjøre». Det er imidlertid innlysende at straff videreføres på tilbakeviste premisser. Det er like klart at straff uten grunnlag er vilkårlig, og det er merkelig at politiet finner seg i et så dårlig lovgrunnlag. Styringsdokumentene tar utgangspunkt i å få *mest mulig kriminalitetsbekjempelse ut av hver krone*, og er det ikke derfra klart at justis har sviktet sitt samfunnsoppdrag?

Begrepet *effektivitet* er krevende å definere, men går i enkelhet ut på at man skal nå angitte mål innen en fastsatt tid og innenfor rammen av avsatte ressurser. Så hvordan vi du si at justis har ivarettatt ansvar for rusfeltet? Har økte maktmidler og budsjetter gjennom 60 år resultert i mindre narkotikabruk eller mindre omsetning? Er Norge nærmere målet om et narkotikafritt samfunn eller er måloppnåelsen er lik null?

Ingen kan påstå at straff har tatt oss nærmere målet. Hvis måloppnåelsen er lik null, men forbud forblir etablert og udiskuterbar politikk, er ikke dette bevis på at rettighetsjuss og rettssikkerhet forblir nedprioritert og at politistat har vokst frem?

Faktum er at Justisdepartementet siden 2009 har trenert avklaring av menneskerettigheter. AROD har presentert et sammenhengende argument for rettighetsbeskyttelse, men i 15 år har 9 justisministere nektet å belyse en blindsoner. Justisdepartementet har på dette viset medvirket til at politiske argumenter får et falskt faglig skjær, samt at politiske standpunkter framstilles som de beste eller de eneste faglig akseptable løsningene, selv om andre løsninger er faglig akseptable. Rettssikkerhetsgarantier tilsier at departementet skal fremme

den minst mulig inngripende løsning, og at det må være et troverdig forhold mellom mål og middel, men i 20 år har norske utredninger bekreftet det manglende grunnlaget for straff – og i over 100 år har internasjonale rapporter gjort det samme – så er det ikke klart at Justis har sviktet ansvaret for ruspolitikken?

Også relevant for justisministerens vitnemål er Ansvarlighetslovens § 11, som anfører at «Den der som medlem av Statsrådet på annen måte enn nevnt i denne lovs øvrige bestemmelser ved handling eller undlatelse bevirker noget som er stridende mot Grunnloven eller rikets lover, straffes med bøter eller med fengsel inntil 10 år».

Justisministeren har ikke bare motsatt seg Rusreformutvalgets rapport og sett bort fra Grunnlovens vekt; statsråden er øverste beskytter for en ukultur som viderefører vilkårlig forfølgelse 16 år etter at de forfulgte søkte rettsstatens beskyttelse, og situasjonen kan bare gå ustraffet så lenge systemet som helhet svikter ansvar for minoritetsbeskyttelse. Tror du at det er derfor Justisministeren advarte mot å bruke for mye tid på Rolleforståelsesutvalgets rapport? Er det for mange skjeletter i skapet og en frykt for at rettighetsjuss skal bli tatt på alvor?

For forsvaret fremstår det opplagt at Rolleforståelsesutvalgets fokus på en konflikt mellom styringsjuss og rettighetsjuss, hvor menneskerettigheter er blitt skadelidende, har blitt bekreftet i retten. Vi har også sett hvilket monster som lurte bak ruspolitikken, for tyranniet bygges alltid på gode intensjoner. Det følger derfra at oppvåkningen er smertefull, men tilgivelse er lett å finne så lenge det finnes lærdom. Så hva har du lært av historisk og prinsipiell kontekst? Er ikke nedprioritering av rettighetsjuss årsaken til ruspolitikkenes skjeve gang? Forklarer ikke dette avvisningen av Straffelovkommisjonens anbefalinger og Rusreformutvalgets påvisning av offentlig panikk? Bekrefter ikke styringsjussens prioritet manglende rettighets sikring, og knytter ikke rettighetsjussen riksadvokatens funn av menneskerettsbrudd i mindre narkotikasaker til et større bilde?

Om vi ser tilbake har Straffelovkommisjonen, Rusreformutvalget, Rolleforståelsesutvalget, og Riksadvokatens undersøkelse om maktmidler i mindre narkotikasaker belyst utfordringer på rusfeltet. Til tross for dette, har lovgiver, Justisdepartement, politi, påtalemyndighet og domstoler opprettholdt en blindson. Flere hundretusen straffesaker er reist på konstitusjonelt tvilsomt grunnlag etter at Høyesterett i 2010 aviste prøvelsesretten uten forsvarlig begrunnelse, og et åpent sår i rettshistorien må helbredes.

Det gjenstår å se om en upartisk og kompetent domstol vil fastslå at forbudet er nødvendig i et moderne samfunn, men hva er dine tanker om behovet for en sannhets- og forsoningskommisjon? Kan en slik kommisjon bringe lys over den innvirkning som straffelovens §§ 231 og 232 har hatt på enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn? Kan den forme ruspolitikken mer i tråd med vesentlige verdier, og bør Norge få en slik kommisjon?

Hva tenker du om denne anledningen til å bringe integritet til rettssystemet?